

SOCIETATEA DE MÂINE

CUPRINSUL:

JUBILEUL UNIVERSITĂȚII DIN CLUJ: Mesagiu	
către poporul român — — — — —	ABATELE ZAVORAL
Românii ardeleni și Slovaci — — — — —	Dr. J. H. FLAJSHANSOVA
Opera literară a M. Sale Regina Maria — — — — —	SEXTIL PUȘCARIU
Abatele Zavoral a fost iarăși între noi — — — — —	HORIA P.-PETRESCU
Augustul protector al științei — — — — —	HORIA TRANDAFIR
PROBLEME ECONOMICE: Ingrijorări economice: I.	
Nivelarea lefurilor; II. Datorii bancare — — — — —	PETRU SUCIU
Cereuri vicioase — — — — —	GAVRIL TODICA
FIGURI REPREZENTATIVE: Poetul P. Vergilius	
Maro (două mii de ani dela nașterea lui) — — — — —	N. LASLO
PROBLEME SOCIALE: Omul de azi e un om bolnav	VASILE BUCUR
Aspecte din Munții Apuseni (continuare) — — — — —	TRAIAN MAGER
PROBLEME FILOSOFICE: Daimonion (sfârșit). — — — — —	LUCIAN BLAGA
ARDEALUL VECHIU: Dieta Ardealului din anul 1865 (I.) — — — — —	T. V. PĂCĂȚIANU
PAGINI LITERARE: Don Juan în infern (poezie) — — — — —	G. RETEZEANU
SATE, ORAȘE, REGIUNI: Intr'un sat grăniceresc din Nordul Ardealului; Șieut (jud. Năsăud; cu 4 vederi fotografice) — — — — —	S. POIENARU
CRONICI, CULTURALE ȘI ARTISTICE: Serbările jubilar ale Universității din Cluj — — — — —	TITUS BUNEA
Insemnări muzicale: O sărbătoare uitată: Zece ani dela întemeierea Operei și o Conservatorului din Cluj. — Reprezentație de gală cu Năpasta — — — — —	ANA VOIL.-NICOARA
FAPTE, IDEI, OBSERVAȚIUNI: O mare autoritate. O nouă îndrumare universitară. — Lecția de deschidere a dlui Sextil Pușcariu. — Studenți și profesori. — Un erou al școalei: Sandu Manoliu. — Catastrofa dela Alsdorf. — Descoperirea unui spionaj. —	REDACȚIA
COPERTA ȘI DESENELE INTERIOARE: — — — — —	DEMIAN

Director: ION CLOPOTEL

Redacția și administrația:
CLUJ, Piața Unirii 8.

Apare la 1 și 15 ale fiecărei luni

Un exemplar: 30 Lei.

Anul VII

1 Noemvrie 1930

Nrul 21

ABONAMENT ANUAL:

Autorități, birouri, bănci: 1500 L
Societăți culturale, școli: 1000 L
Liber-profesioniști: ... 600 L
Funcționari, preoți, studenți: 500 L

În streinătate: dublu

Abonamentele se plătesc anticipat

FUMAȚI NOILE PRODUSE
ALE CASEI AUTONOME A MONOPOLURILOR:

ȚIGARETELE
REGELE MIHAI

ȘI

BUCUREȘTI

DIN TUTUNURI ORIENTALE
CU AROME PLĂCUTE ȘI UȘOARE
ÎN CUTII ELEGANTE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IN CURÂND
SE VOR PUNE IN CONSUMAȚIE
NOILE PRODUSE ȚIGARETELE

SPECIALITAȚI

CU VÂRF DE PLUTĂ

ȘI

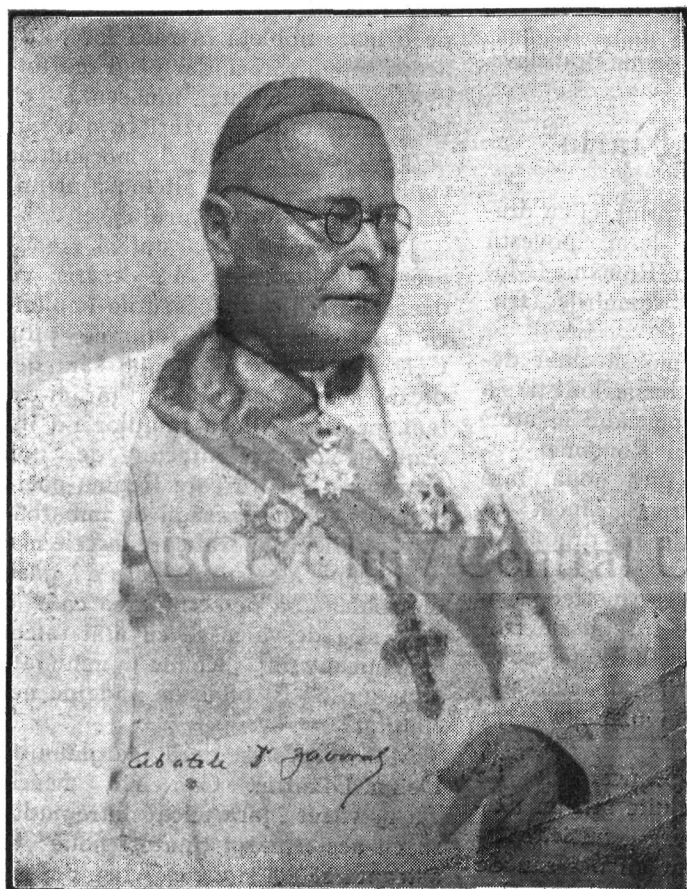
REGALE

FĂRĂ CARTON

ÎN AMBALAJE ÎNGRIJITE ȘI ARTISTICE

Mesagiu către poporul român

"Hæc est dies quam fecit Dominus :
"Acesta este ziua ce a făcut-o Domnul.
Astfel cântă Biserica în marea și
Tuminăcii Paștilor.

Cred că tot Ardealul, și mai bine și
într-o țară România, are drept să cânte tot
așa în zilele de sărbătoare ale Universității
clujene. Dacă ne gândim, cu câte mari
jertfe s-au pînă la clipa noastră de
sărbătoare și cu atât oșândie, neostentă a
profesorilor și a studenților a ajuns
la universitate la gradul acesta de dezvoltare
atunci pentru tot viitorul trebuie să fim
conștienți că numai și numai prin
jertfe, prin muncă și prin unire se poate
păstra ceea ce ne scumpăște așa de scump
Nu uităm nici odată strălucirile caritate
ale Sfântului Augustin : In necessariis unitas
in dubiis libertas, in omnibus caritas
(În cele necesare unitate, în cele
îndoielnice libertate, în toate caritatea)

21/4 30

Abatele X Zavoral

Românii ardeleni și slovaci

— Abatele Zavoral și profesorul Urban Jarnik —

Înălțătoarele serbări ale universității din Cluj, la care am avut fericirea de a lua parte, vor rămâne pentru mine vecinic neuitate din două motive.

Întâiu pentru că au adus strălucita dovadă, că universitatea aceasta, care a luat obârșie aproape în aceleași împrejurări ca și cea mult mai tină soră a ei din fostul Pojon unguresc, Pressburgul german și mândra noastră Bratislava de astăzi, a reușit să strângă jur, împrejurul ei întreg elementul românesc din Ardeal și a dovedit prin munca depusă pu-

terea culturală și inteligența înăscută a poporului românesc de acolo, prin ceea ce a și arătat sfânta dreptate a Românilor la instituția aceasta de înalte studii, pentru care au luptat înzădar o vreme așa de îndelungată.

În rândul al doilea m'am bucurat ca Cehoslovacă de onoarea și atențiunea, care s'a acordat venerabilului nostru abate Zavoral, și prin persoana lui și națiunei noastre cehoslovace. Și privind jur împrejurul meu mă gândeam la acei numeroși tineri studenți slovaci de altădată, ca-

re mai toți ocupă astăzi cele mai înalte posturi în viața noastră publică, politică și culturală, elevii de ieri și alaltăieri ai universității din Cluj, care astăzi își aduc încă cu bucurie aminte de tinerețea lor petrecută în tovărășia fraților români în orașul marelui român Mateiu Corvinul. Cât s'ar fi bucurat ei, care cu duioșie și pietate știu încă și astăzi mișcătoarea cântec al neuitatului Andrei Mureșianu și în rafturile bibliotecilor păstrează câte-un dicționar românesc cu ortografia de pe vremuri, să fi putut lua parte la aceste serbări ale

universității de acuma pe veci românească.

Și oprindu-mi privirile pe chipul nobil al venerabilului stareț în alb, îmi aduceam aminte de personalitatea de neîntrecută bunătate a neuitatului meu dascăl Ion Urban Jarnik, care așa de mult a iubit pe Români și de care nu trebuie să uităm la nicio ocazie, unde e vorba de prietenia cehoslovaco-română. Dela dânsul, adică dela bătrânul savant, viața căruia era închinată la două lucruri: științei și nemăsuratei dragoste pentru neamul românesc, am învățat toți, cu abatele Zavoral în frunte, să cunoaștem pe Români, să le iubim și să le învățăm graiul.

bim și să le învățăm graiul.

Și astfel singura mea părere de rău în timpul acestor înălțătoare serbări era, că bătrânul și entuziastul Țiloromân a plecat prea de vreme de pe lumea aceasta și n'a putut lua parte la acest triumf al neamului românesc în Ardeal. Așa încât în privința aceasta soarta neuitatului nostru Jarnik seamănă intrucâtva cu cea a lui Moise din Biblie, care tot așa a zărit numai din depărtare țara cea promisă — fără de a putea călca pe pământul ei.

**Dr. Jindra Hušková
Flajshansová**

lec. oră de limba română
la Universitatea din Bratislava.

Opera literară a M. Sale Regina Maria*

Mărită Doamnă,

Literatura română se deschide, la începutul celui de al XVI-lea secol, cu opera unui domnitor. Cucernicul Neagoe Basarab, iubitorul de artă, scria pentru fiul său Teodosie învățături străbătute de o adâncă înțelepciune și izvorite dintr-o inimă caldă de mare patriot.

Cu două sute de ani mai târziu, se urca pe tronul celui alt principat român, cel mai învățat bărbat al țării sale, neobositul cercetător Dimitrie Cantemir. El a descris, pentru streinii doritori de a o cunoaște, Moldova, cu toată varietatea ei geografică și pitorescul ei etnografic.

Și au trecut alte două veacuri, când, pe tronul celor două principate unite în Regatul român, pe care a stat gingașa poetă Carmen Sylva — doctor honoris causa a acestei Universități clujene dinainte de războiu — Te-ai urcat Măria Ta, ca o vrednică urmașă a celor trei scriitori unși cu har domnesc.

În singurătatea ce o iubești atât de mult, — fiindcă ea e atât de bogată în viziuni fermecătoare, s'a încheiat lungul șir de basme, în care o fantazie nesecată a creat forme nouă, un simț artistic capabil să se înnoiască neconținut a dat acestor forme armonie, o înțelegere adâncă a vieții s'a cristalizat în simboluri, iar o inimă plină de iubire a turnat în opera de artă căldură comunicativă.

Șii fiindcă „ai cugetat gânduri neobicinuite reginelor”, aceste povești măestre prin simplitatea lor n'au fost

scrise pe seama unui prinț, ci cu dragoste neprecupețită le-ai povestit „tuturor copiilor din România Mare”, purtându-i pe tărâmurile frumuseții vecinice.

Și totuși, mai frumoasă chiar decât lumea ireală a basmelor, ți s'a părut, din însăși clipa când ai atins întâia dată pământul României, a-ceastă „țară mică, țară nouă, țară dragă...”, atât de dragă, încât ai simțit trebuința să le fie dragă și altora.

Și atunci ai descris-o astfel cum ai văzut-o cu ochiul însetat de frumusețea liniilor și de belșugul colorilor, în lungi călătorii și drumuri singuratic, prin regiuni umblate și pe poteci dosite.

Iată șoselele lungi, nesfârșit de lungi, drumuri, învăluite într'un diafan giulgiu de pulbere cenușie, stărnit de cârțăitorul car cu boi sau de turmele de oi cu capetele plecate. Iată neîpsita salcie cu frunza în două fețe; troițe sau cruci ce povestesc trecătorilor de evlavie și recunoștință; pruni în floare cu gingașa lor simfonie în alb; nu lipsește nici singuraticul scaiu uriaș ce-și ridică, pe Bărăganul fără sfârșit, inutilele-i flori sângerii către soare. Bogăția portocalie a porumbului copt umple șesul dintre Dunărea ce șerpuește prin păpuriș și bălți și dintre munții cu păduri verzi și stânci pleșuve, ce-și schimbă neconținut culoarea în lumina văzduhului românesc. Din cele mai ascunse și încântătoare colțuri ale acestor munți răsună clopotele mănăstirilor vechi, pentru a căror frumusețe, mărită de patina vechimei, Măria Ta ai avut dintru început atâta înțelegere. Și spre a desăvârși puterea evocatoare a descrierii, ai proiectat omul în aceste

peisagii minunate: pe lângă turmele de oi stă înfiptă silueta grigoresciană a ciobanului răzimat în bătă; în curțile mănăstirilor trec cu pași înceți negre figuri svelte de călugări tăcuți și maici evlavioase șoptind rugăciuni.

Dar, înainte de toate, se văd, pe câmpii întinse, albele făpturi plecate asupra rodului pământului dorit și visat de veacuri. Admirăția Reginei, deprinsă să cunoască în țara ei de baștină oameni alminteri modelați de o civilizație veche, se îndreaptă neconținut spre acești țărani români „plini de eresuri, dar de o mare nobleță în rasa lor”, de acești săteni săraci, dar păstrând totdeauna o demnitate innăscută, ei, care vorbesc de necazuri cu o resignare stoică, „numărând mormintele copiilor lor, așa cum altcineva ar număra pomii sădiți în jurul casei”.

Țăranul român e arătat la muncă grea și la joc vesel; el e descris cu deosebită iubire în ceasurile împlinirii datoriei supreme față de țară. Cele mai frumoase pagini sânt dedicate acestor admirabili țărani-osteni, pe care Maica răniților i-a îngrijit în spitalele infectate de boli grozave și pentru care Regina-poetă a scris neuitate mesagii de îmbărbătare. Fericit poporul care în cele mai grele clipe ale istoriei sale a găsit în Doamna sa pe scriitoarea care a știut să-i desvălească cu atât talent comunicativ în „icoane” minunate „gândurile” Ei pline de nădejde neclintită!

Mai norocoasă decât surghiunitul Domn Dimitrie Cantemir, Măria Ta ai văzut „țara mică” întregindu-se cu acele „lărgi ținuturi nouă” ce așteaptă să fie și ele descrise de Aceea, care, în 1918, scria Președintelui adunării dela Alba Iulia: „Aștept ziua cea mare, când voi veni la voi, să văd falnicii voștri munți, izvoarele, câmpiile și căminurile voastre. Acuma atâția sânt copii mei, că mi-i inima plină de nerăbdare să mi-i strâng la piept”.

Măria Ta.

Acești copii au așteptat secole multe glasul care-i chema cu atâta dragoste. Nesfârșită e deci recunoștința lor față de Aceea care privind pe ostașii tineri plecați să-și desrobească frații, „a împărtășit credința lor și a fost părtașa suferințelor și zilelor grele”.

Serbarea de azi este, pentru Ardealul desrobitor, un prilej să-și manifeste, prin înalta sa instituție culturală, gratitudinea față de cei ce i-au ajutat să-și ajungă idealul vi-

*) Raport citit în ședința solemnă a Universității din Cluj, pentru acordarea titlului de „doctor honoris causa” M. Sale Regina Maria.

sat de părinți și de strămoși. Cui putea cu mai mult drept să-i ofere, în țara aceasta, cea mai înaltă distincție pe care o universitate o poate da, decât Măriei Tale, care prin vorbă, faptă și scris ai contribuit în măsură atât de mare ca România să intre alături de apărătorii dreptății în războiul sfânt de desrobire și să-l ducă la bun sfârșit? Cum putea să arate Universitatea Ferdinand I mai

evident legăturile indisolubile care o unesc cu Casa domnitoare și recunoștința vecinică ce o poartă marelui ei ctitor?

Domnule Rector,

Facultatea de Litere și Filosofie din Cluj vă roagă s'o onorați proclamând întâiul ei doctor honoris causa pe Maiestatea Sa Regina Maria.

Sextil Pușcariu

Abatele Zavoral a fost iarăși între noi

Din prilejul minunatelor serbări ale universității din Cluj, când instituția românească a împlinit 10 ani de existență — Abatele Zavoral a ținut să vie în persoană și să-și ia diploma de „doctor honoris causa“, ce i s'a suferit pe mare dreptate.

Astfel i-a fost dat publicului românesc să ia, iarăși, la cunoștință sentimentele de care este condus acest neprețuit prieten al poporului românesc, dar să cântărească totodată și sfaturile, purcese din adâncul inimii sale nobile, sfaturi, reflectate și în sirele ce le publică „Societatea de mâine“, în numărul de față.

De-am putea să ne prescriem, ca medicină sufletească, împotriva „defetiștilor“ păcii, așa, din când în când, sosirea în țară a câte unui Abate Zavoral, care — sine ira et studio — cu inima caldă, să ne dea îndemnuri de a persevera pe cărările cele bune, ca d. e. cea de astăzi, cărarea desvoltării culturale a universității clujene!

Cine a fost la Cluj în nemijlocita apropiere a Abatelui Zavoral s'a putut convinge cât de adânc este convins acest învățat prelat ceh de puterea de vitalitate a poporului românesc și cât de pătruns este de trebuința de raporturi cât mai strânse între Statul Cehoslovac și România. Convingerea aceasta s'a zămislit în decursul vremii, încă din spitalul-lazaret dela Strahov, unde mii de soldați români s'au perindat (carne de tun pentru monarhia hidoasă habsburgică) — ca să se cristalizeze mai apoi, când steagul Cehoslovaciei a fraternizat cu acela al României, pe străzile orașului iubit, Praga pe timpul „revoluției“.

Și iarăși și iarăși pledează pentru ideea dragă a colaborării strânse, Abatele cu haina albă, călcând chiar și prescripțiile medicale, cari au cerut liniște ochilor Săi, operați de curând, venind în mijlocul nostru și strângându-ne mâna cum numai un prieten intim o poate strânge.

Recapitulăm anii de supliciu sufletească, de pe vremea războiului, privind în ochii liniștiți și plini de bunătate atâtea înțeleghătoare ai Abatelui Zavoral, și ne trec pe dinaintea ochilor sufletești miile de soldați români, cari s'au perindat prin spitalul-lazaret de pe muntele Sionului din Praga, totdeauna primiți cu brațele deschise, de părinte iubitor.

Poate că cineva se va mai întreba în România: cum de ne-a îndrăgît atât de mult acest Abate, stareț, învățat al mănăstirii din Praga? Servească, drept explicare, următorul mozaic de amănunte, recoltate în lazaretul din Praga, pe când recolta câmpurilor țărănilor români nu putea fi ridicată de brațele lor, fiindcă trebuiau să servească o cauză nedreaptă.

Abatele Zavoral a înțeles ce va să zică durerea, încă din fragedă tinerețe. Dacă Masaryk a fost fiul unui potcoavar la grajdurile imperiale din Viena, Abatele Zavoral a avut ca tată pe un dulgher cinstit, care — fără de vina sa — în urma crach-ului financiar din Austria, a ajuns sărac, în neputință de -al crește la școală. Student eminent, ca și Masaryk, Abatele Zavoral de astăzi, a avut norocul să dea de un mecenat care l-a sprijinit la școală, dându-i un stipendiu.

Sărăcia nemeritată din copilărie îl va fi apropiat sufletește de sărăcia nemeritată a țărănilor români ardeleni, strâns cu ușa de o oblăduire mășteră, după cum mășteră a fost ea și față de poporul propriu ceh și **chiagul iubirii** ne-a legat deoaltă, popoarele schinguite de habsburgii hrăpăreți.

Recitesc notițele aruncate pe hârtie în decursul războiului și dau de următoarele: (1917). „8 Febr.... Abatele ne-a povestit o scenă mișcătoare din viața sa. Venise vorba de numărul cel grozav de mic de medici cercuali în Ardeal. Pe un medic se vin câte 15—20.000 de pacienți! „O, știu și eu ce va să zică un medic la atâtea suflete! Când a murit tatăl meu, care era un măsar sărac, a venit medicul, după 4—5 ceasuri și — fiindcă eram săraci — nici nu s'a apropiat de patul mortului, ci a aruncat ochii dela ușă la el și a subscris documentul că mi-a murit tata. Eu stăteam lângă pat. N'am să uit căutătura medicului niciodată! Și nici starea mea sufletească! — **Simțeam că sunt sărac.**“

De aici nota etică, **responsabilitatea** socială atât de pronunțată a Abatelui. De aceea aleargă lumea, dela muncitorul manual până la profesorul universitar din Praga, să-i asculte predicele de astăzi: fiindcă durerea față de năpăstuiții sorții a simțit-o adânc și El și caută astăzi să potolească patimile, să netezească asperitățile, să vorbească conștiin-

ții omeneste.

În sărăcia noastră din decursul războiului a găsit comoara ascunsă în sufletul țărănilor români dela coarneau plugului și această comoară a vrut să o salveze, să o ridice, să o arate la lume și țară. După ce sta de vorbă, fiindcă trebuia să stea, ceasuri întregi, pe la ședințe, cu cutari doamne și domni din aristocrația austriacă — se apropia de paturile rănitorilor români, bieți ciobani și țărani dela coarneau plugului și îmi mărturisă, de multe ori: aici mă simt mai bine, fiindcă vorba purceasă dela inimă e: da, da și nu, nu, câtă vreme dincolo e multă și pomada sufletească și fardul sufletului. Lua o baie întremătoare ca eroul din poveștile noastre, vorbind cu sufletele curate...

La 7 Febr. 1917 citesc în notițele mele: „Abatele îmi povestește o scenă mișcătoare. Una din surorile călugărițe dela institutul copiilor orbi, din Praga unde am fost și-a avut alaltăieri ziua numelui. Cum să-i facă bucurie elevii ei? Când a intrat în clasă s'au înșirat într'un rând cu toții și... fiecare a început să imite un animal: unul cotcodăcea ca o găină, altul cucuriga ca un cocș, unul guita ca un purcel, altul behăia ca un mieluşel, și a. m. d. Fiecare voia să contribuie cu ceva. Și a fost o veselie generală între bieții copii orbi! Mai trebuie cuvinte, drept comentariu?“

Și Abatele, credincios emul al lui „Poverello“ dela Assisi era prea fericit că poate să-mi povestească o astfel de întâmplare. El care cunoaște de aproape pe toți elevii institutului de orbi din Praga, îi vizitează regulat și-i mângăie.

Nu erau copilașii aceștia înrudiți cu saltimbacul din schița lui Anatole France, cel care se ruga Maicii Domnului executând acrobațiile sale sau cu ciobanul român din schița lui Agârbiceanu, cel care sârea, în zori dimineții, un păraiaș, zicând: „Asta Tie Doamne! — asta mie, Doamne!“?

Curăția sufletească, iată ce a impus Abatelui Zavoral la soldații români, cari s'au perindat în Praga și — dacă poate avea o dorință înaltul nostru oaspete, — cred că este aceasta: ca curăția țărănilor români din Praga să se transplante cât mai mult și mai bine în toate manifestările românilor de după războiu.

Bărbatul, care cunoaște aproape toate limbile europene, scriitorul, care a scris o bibliotecă întreagă, oratorul, ale cărui predici sunt cercetate ca ale celor mai buni oratori bisericești ai timpurilor — s'a apropiat de noi, fiindcă a simțit, instinctiv, că zace în tainele sufletului românesc dela țară o bogăție neexploatăată, o bogăție, care e vrednică de remarcă, ca medicament împotriva spiritului corosiv, care caută să câștige teren pretutindeni și împotriva căruia trebuie să luptăm cu toții, cei cari mai raționează în zilele noastre.

Desprind alte câteva rânduri din notițele mele dela Strahov: „28 Martie (1917)... cu Dănilă Sabo, de lângă Cluj, om în vârstă (n. 1866), cu 9 copii, dintre

Poetul P. Vergilus Maro

— 15 Oct. 70 a. Hr. 15 — Oct. 1930 —

Urmaşii latinătăţii şi deţinătorii patrimoniului de cultură al stăpânitorilor lumii de odinioară îmbracă vestmânt de sărbătoare şi'n suflete picură balsam de liniştitoare reculegere. Prin aceasta, întreaga cultură europeană contemporană se închină recunoscătoare în faţa seninei antichităţi greco-romane, din care şi-a luat „lumină din lumină”, altou menit spre veşnică dezvoltare şi nepieritoare durată. E un gest tacit, dar adânc grăitor, pe care noianul celor două milenii l-a pus tot mai mult în evidenţă şi strălucire.

Serbăm două mii de ani dela naşterea lui P. Vergilius Maro, recunoscut de toată lumea ca fiind cel mai mare poet al Romanilor, sau — după o expresie arhaică latină, care i-se poate aplica — „optimus honorum”, cel mai bun între cei buni; care-a personificat până la perfecţiune geniul latin, a cântat frumuseţile leagănului său — Italia —, i-a vestit belşugul, s'a minunat de originea şi trecutul său glorios şi i-a hotărât destinele în cuvinte nimbate de profeţie. Geniul lui poetic întruchipează geniul poetic creator al poporului roman, sortindu-şi-l să cânte frumuseţile ţării lui şi trecutul glorios al neamului. El a ştiut să canalizeze puterea de creaţie, încât operelor sale, isvorâte — în parte — din u-

nele necesităţi ale vremii lui, le-a dat timbrul nemuririi. Ideia fundamentală a întregii sale opere s'ar putea rezuma în cuvintele: dragoste de natură şi trecutul neamului său, prin prisma căruia îşi explica el strălucirea prezentului şi întrezărea un viitor, când destinele lui vor fi hotărâtoare pentru oamenire. Şi toate acestea în cea mai frumoasă şi armonioasă limbă latină ce s'a scris vreodată, care-a vrăjit nu numai pe poeţii contemporani şi urmaşi, dar şi istoricii, când căutau să descrie cu căldură vreun eveniment, folosiau — aş zice — acorduri vergiliene. Limba sobră, potrivită pentru legi şi antiteze lapidare, e mlădită şi făcută capabilă a reda înfinita splendori ale naturii şi a exprima cele mai variate sentimente, în ritmuri — cei mai frumoşi hexametri latineşti — ce-ţi încântă urechea.

Cântăreţ al frumuseţilor naturii, Vergil a fost neîntrecut în vremile lui. Viaţa rustică era pentru el tot ce putea fi mai frumos şi despre ea a vorbit în termeni ca nimeni altul dintre antici. Ținutul patriarhalului Andes, din apropierea oraşului Mantua, unde poetul a văzut lumina zilei, i-a lăsat urme neşterse în imaginaţie. Ochii lui s'au desfătat setoşi la privirea orizonturilor senine, păşunilor întinse şi liniştite, pădurilor umbroase cu

concerte de pasări, la privirea lacurilor şi râurilor cristaline, care vrăjesc pe cel predispus câtuşi de puţin la visare. Căturopit de mirajul acestor frumuseţi, poetul le-a admirat şi cântat cu cele mai sincere accente. Totdeauna el a rămas copilul naturii rustice, în care şi-a hoinărit pruncea, pe malurile râului Mincius, „care se pierde'n cotituri ce abia le zăreşti, iar malurile-i sunt înseise cu brâu de păpuşi”, după cum le descrie el în Georgice.

Virgil a cădelniţat mai întâi muzelor care iubesc câmpurile şi inspiră cântarea frumuseţilor naturii mistice. Ca prim rod sunt *Bucolicile* în care cântă viaţa păstorilor, încadrată în mijlocul acestor frumuseţi. O singură poezie, a patra, are un cuprins deosebit. Poetul se face interpretul unei dorinţe obşteşti: pacea, cuvânt rostit de toate gurile, după ani de convulsii sângeroase, asasinate, proscrisii şi războaie civile, care secătuiseră Italia până în măduvă. Vestea păcii care-avea să pună capăt tuturor suferinţelor a aprins imaginaţia lui Vergil, a trezit şi întărit în sufletul lui credinţa nestrămutată în venirea începutului unei ere nouă şi reîntoarcerea vârstei de aur. Naşterea copilului despre care spune poetul — care a fost identificată cu procierea venirii Mântuitorului şi de aici şi numele poeziei de „mesianică” — nu este decât o anticipare a epocii de strălucire pe care va cânta-o el în *Eneida*. Creştinii primelor veacuri au văzut în această bucolică profeţia venirii Mântuitorului lumii şi l-au revendicat pentru ei, înşirând-ul printre profeţii vechiului Testament. De fapt nu este decât sintetizarea unanimei dorinţi de pace, prilejuită de naşterea unui copil al unui ilustru personaj contemporan. Vedem, deci, că ideile şi credinţele epocii sale au trăit cu intensitate în sufletul lui Vergil. În focul entuziasmului şi în culmea geniului, aceste credinţe şi idei, deşi uneori nu erau decât nişte elemente trecătoare, s'au topit într-o materie durabilă. „Poetul le-a înălţat cu elanul care-l ducea pe el însuşi deasupra celorlalţi şi le-a întărit cu toată puterea idealismului său, le-a îmbogăţit cu toate resursele artei sale rafinate, cu bogăţia culorilor fantaziei şi gingăşiei sale. Cu contingentele materiale el a creat o realitate morală ce nici când nu va pieri. Concepută în febra bucuriei unui armistiţiu, după ani de războaie, pe care combatanţii is-l închipuiau definitiv, bucolica IV a tradus pentru totdeauna aceste aspiraţii ale unei generaţii, a fixat în culori suave şi vii, care nu se vor şterge nicicând, ora înfrigurată, dar plăcută, când un întreg imperiu turburat până în adâncimi crede c'a ajuns la limanul suferinţelor sale. Iluminată de două surăsuri ale căror priviri muritoare

cari feciori, pe câmpul de luptă, şi 5 fete (cea mai mare de 16 ani), a trebuit să mă duc astăzi în spitalul franciscanilor, de lângă comanda militară. Om amărât, neputincios, rău ajustat, cu neşte haine murdare, militare, — tuşeste de se sfarmă. Doctorul i-a prescris o cură de inhalaţie, fiindcă are bronchitis şi emphysema pulmonară. În spitalul franciscanilor se practică un sistem nou de inhalaţie, condus de un medic specialist, Dr. Pohorecky...”

O, Dănilă Sabo! Vei mai fi trăind? Te vei fi întors acasă, la copii şi la nevestă? Vei fi fost în mijlocul ştirilor dese, în haine mai cinstite decât cele murdare din milităria austro-ungară, ca să vezi şi tu pe Abatele nostru Zavoral, trecând pe uliţele Clujului? Vei fi ochit cu smerenie figura Abatelui şi nu vei fi îndrăznit să te apropii, ca în Praga, să-i sârui mâna, care de atâtea ori te-a mângăiat şi binecuvântat?

Căţi Dănilă Sabó se vor fi gândit, zilele trecute, la Abatele Zavoral şi îl vor fi binecuvântat pentru bunătăţile prile-

jite în spitalul-lazaret din Strahov!

Acum se întreabă mintea sănătoasă, pe ce cărări să apucăm de aici înainte?

Vrem noi ca alţi Dănilă, taţi de familie, să aibă chinurile sufletesti şi trupesti prin spitalele, unele lipsite de Abaţi Zavoral, sau vrem ca — într'o epocă de pace şi de înflorire — să ne bucurăm de roadele, pe cari le merităm, lucrând braţ la braţ, umăr la umăr?

Străbătând universtiata clujană, cutreerând sălile de învăţământ, convinsându-se de cele povestite de profesori-me şi studenţimea română, în cea mai mare parte ieşiţi din rândurile ţărănimii noastre, în decursul deceniului scurs, Abatele Zavoral, ne-a spus respectat: „În semnul acesta veţi învinge!” Şi ochii săi blânzi şi desbrăcaţi de solzii întunericului înnotau în bucurie.

Urmăm sfaturile Abatelui Zavoral? Aut — aut! Vizita prietenului poporului românesc a fost foarte binevenită...

Cluj, 23 X. 930.

Horia Petru-Petrescu

nu se obosese nicicând, acela al stelelor din înaltul cerurilor, al micilor copilași în legăne, ea nu va înceta să miște și să minuneze pe oameni, decât dacă ei vor înceta să viseze pentru copiii lor destine mai fericite sau de-a chena cu desnădejde din negrele lor dezamăgiri pământești curatele revanșe ale viitorului". (J. Carcopino, *Vergile et le mystère de la IV-ème églogue*).

Seriind *Georgicele*, poetul se pune cu trup și suflet în slujba unei idei de interes național. El vedea plaiurile mănoase ale Italiei lăsate în părăginiere. Pe deoparte, războaiele îndelungate nu mai dădeau răgaz pentru înțelepciunea cu luerul câmpului sau lanurile fuseseră pustiite, fiind teatru de războiu. Pe de altă parte, pământul italian, care era stăpânit de marii proprietari de pământ, înglodăți în luxul și bogățiile aduse din Orient, constituia pentru ei locuri de distracții, fiind amenajate pentru această grădini, pareuri etc. Își pierduse astfel însemnătatea de odinioară, când singur hrănea un popor viguros și viteaz care a făcut din Roma stăpânitoarea lumii; ba își pierduse par'că și rodnicia. Poetul vedea toate acestea cu durere și, pentru a întoarce pe cetățeni la cultivarea lui și la vechile deprinderi naționale care au adus mărirea, a cântat în versuri îndulcite cu nectar din sufletul lui de fiu al naturii câmpenești frumusețelor Italiei și bogățiile plaiurilor ei, neîntrecute — zice poetul — de nici un ținut din lume. Temându-se că se vor fi uitat aceste deprinderi, el dă sfaturi înțelepte — unele împrumutate dela înaintași — cu privire la lucrarea pământului, pomărit, cultivarea viței de vie, și albinărit. Poetul este un admirabil colaborator al lui August, care se sforța să reînsufletească, prin dragostea vieții câmpenești, vârtutea strămoșească, simplitatea, cumpătarea și curățirea moravurilor.

Ani îndelungați a lucrat el la această operă, încet, nu fără trudă, răbduriu și neobosit. Geniul lui nu se caracteriza prin spontaneitate în creație, ci printr-o trudnică muncă și tendință spre perfecțiune, corectitudine și eleganță, datorite unei pronunțate susceptibilități pentru termenii întrebuițați, unui simțământ delicat și fin. Comparația făcută între versurile lui și puii de urs, care mai trebuiesc mult neteziți de ursoaică, este cea mai elocventă dovadă despre felul lui de lucru. Pe lângă toate acestea însă, mai poseda Vergil o adâncă simțire poetică și, ca o rezultată fericită, *Georgicele* în care admirația pentru natură și dragostea pentru pământul Italiei au făcut să sune strunele sale în acorduri senine i-au adus renumele.

Necunoscutul înalt, uscățiv, cu fața aspră, care îmbracă o fire timidă, rezervată în cuvinte, neîmpăcată cu sgomotul capitalei lumii, ci numai cu retragerea în sânul naturii, ajunge sărbătoritul Romei. Ocolește însă aplauzele și admirația mulțimii și se retrage în liniște pentru a clădi cu suflet din sufletul lui un templu mareț de marmoră, în care va pune statua lui August, după cum făgăduiește el în *Georgice*.

Acest templu este *Eneida*, un imn închinat gloriei pământului strămoșesc și gloriosului domnitor, ca o întruchipare a întregului popor roman. După ce a cântat frumusețile și rodnicia pământului Italiei, acum cântă poporul, scorborea sa din zei, faptele glorioase ale trecutului, prezentul mareț și cu o viziune profetică stătorește misiunea geniului latin în lume:

„Alții cioplească vieți, prin artă dând
[suflet aramei,

„Alții! Și scoată scobind din mar-
[mur'o vie făptură,

„Vorbe mai tari să rostească 'n ju-
[dețe și'n mână cu cerul

„Afle-ale stelelor căi și-ale cerului
[marginii rotunde:

„Tu să domnești stăpânind ale lumi-
[lor neamuri, Romane,

„Asta ți-e arta pe veci! Și păcii să-i
[fii tu străjarul.

„Cruță pe cel umilit și doboară pe
[cel îndărătnic!”

(En. VI, v. 847—53; trad. G. Coșbuc).

Dintr-o serie de mituri și povești, cu prea puțină legătură între ele, Vergil a reușit să alcătuiască un tot unitar, grație patriotismului său și acelei adânci simțiri poetice ce-l caracteriza. Prin risipă de răbdare și ingeniozitate, a reușit ca din fapte reci și fără de glas să facă să țâșnească viață, ce va dăinui prin veacuri. În privința aceasta, comparația muncii lui — făcută de-un mare clasicist francez — cu aceea a Creatorului vieții din bulgăre de lut, este din cele mai fericite. *Eneida* va trăi, atâta vreme, cât va fi simțire omenească, ea cuprinde o gamă întreagă de sentimente, valabile pentru oamenii tuturor vremilor. Sunt figuri de tați și mame a căror iubire duioasă pentru copii lor cuprinde accente care-ți pătrund inima. Deși e exprimată într'ânsele indirect recunoștința lui Vergil față de truda părinților săi săraci, doritori de-a-i da, cu orice sacrificii, o cultură aleasă — recunoștință nutrită numai de oamenii cu adevărat mari și pe care oricât de sus i-ar fi ridicat meritul lor personal, socotese

ca o crimă să se rușineze de umili lor părinți — totuș va redeștepta totdeauna în mintea copiilor amintirea ostenelelor părinților lor. Iubirea Didonei pentru Enea, care formează obiectul cântului IV, prin naturalitatea și profunda sinceritate a pasiunii, a fost pentru antichitate ceva nou, iar pentru noi constituie o miniatură de roman sentimental modern. Cântul II, este o tragedie în toată puterea cuvântului. Sunt scene și situații unde poetul și-a pus toată măiestria pentru a reda durerea până în notele cele mai joase. Să ne gândim numai la scena în care ne descrie cum cei doi șerpi încolăcesc pe odraslele lui Laocoon în fața tatălui îndurerat, pentru ca la urmă să-l apuce și pe el sau la descrierea miezului liniștit de noapte când Troienii amețiți de vin și bucurie dorm adânc, iar Grecii ies din calul de lemn pentru a aduce pieirea cetății. Deoparte lipsa de griji, de alta primejdia ce se apropie. Un contrast ce-ți amintește jocul nevinovat al copiilor Medeei, alături de gândul crunt al mamei uicigase. Sentimentul dragostei de neam și al mândriei naționale este exprimat mai pregnant în cântul VI și culminează în puternicul: „Tu regere imperio...” Iar predominant, ca un zăbranie ușor perceptibil în întreaga operă, este sentimentul religios, în slujba căruia este pus urzitorul neamului roman, ael Pius Aeneas, a cărui menire este să caute penajilor Troiei alte meleaguri. Nu e, deci, de mirare că *Eneida* a fost considerată de unii ca o carte sfântă a Românilor.

Ceva mai mult; a fost socotită ca fiind cuprinzătoare a toată știința vremii, cartea cărților și de aici n'a fost departe până să se spună că Vergil cunoaște viitorul și să fie folosită pentru profeții. Acele *sortes vergilianae* cuprind un mare adevăr: *Vergil* a fost pentru Romani ceea ce înțelegeau ei în adevărata accepțiune a cuvântului *vates*, adică: poetul inspirat de divinitate, poetul — profet.

N. Laslo.

Omul de azi e un bolnav

În clipa când în substratul tenebros în care zăcea inert sufletul omenesc s'a revărsat aurora conștiinței de sine, s'a zămislit un puternic sentiment: *dorința de mai bine*, al cărei reflex e nemulțumirea și care e factorul determinant al tuturor acțiunilor omenesti.

Din clipa aceea imemorială și până azi, mii de veacuri dealungul, omul nici un moment nu s'a mulțumit cu situația dată și în continuu a tins spre perfecționarea ei. Numai așa s'a putut el ridica dela starea inferioară a animalului la gradul de înaltă civilizație de azi.

Lungă și anevoioasă a fost ascensiunea omului pe scara civilizației. Urcarea dela o treaptă la alta a durat uneori veacuri. Dacă n'ar fi fost dorința de mai bine, care să-l animeze, voința ar fi sucombat în fața unor eforturi atât de uriașe. Și cine știe cât mai are de urcat omul, cât precum nu se știe unde a început, așa nu se poate bănuir nici unde sfârșește scara progresului. Un lucru e sigur: când se va stinge și ultima scânteie de dorința de mai bine, atunci omul va înceta de a se mai ridica. Dar atunci nici viața omenescă în adevăratul înțeles al cuvântului nu va mai fi. Atunci va fi iar „prăpastie, genune”.

N'a fost, nu e și nu va fi nici odinioară om pământean, cât decât conștient de sine, fie că zeita Fortuna a fost generoasă sau sgârcită cu el, care să nu aspire, din toată inima la mai bine și adică să nu fie nemulțumit cu situația sa de totdeauna. Doar că unii sunt mai puțin, alții mai mult nemulțumiți. Nemulțumirea însă stăpânește deopotrivă pe toți muritorii, fie norocoși sau lipsiți de noroc.

Gradul de nemulțumire a omului atârnă dela posibilitatea lui de progres. Atât timp cât omul poate

prograsa cât de puțin, nemulțumirea lui va păstra limita redusă a unei aspirații latente, adică a dorinței de mai bine. Imediat însă ce omul nu va putea progresa, ba va regresa chiar, nemulțumirea lui va lua proporții și va crește în intensitate pe măsura în care el va regresa.

Dorința de mai bine e numai animatorul progresului, factorii promotorii ai lui sunt alte calități psihofizice ale omului, iar elementul indispensabil e mediul social-politic.

Starea morală și materială relativ bună de azi, nu e produsul unui sau mai multor oameni izolați în timp și spațiu, ci e produsul activității întregii societăți umane, a cărei viață se întinde peste toate veacurile și peste întregul glob terestru. Oamenii mergând izolați, n'ar fi fost capabili a face un singur pas înainte spre fericirea dorită. Deci mediul social-politic e o condiție sine qua non a progresului uman.

Temelia și condiția de viață a societății umane întregi ca și a unei colectivități mai mici cum e națiunea sau statul, este *simțul moral*.

Unde simțul moral a slăbit și omul s'a abătut dela principiile de dreptate și umanitate, progresul încetează, nemulțumirea devine intensă și generală, astfel că societatea este amenințată să se desființeze, iar omul să decadă în stare de barbarie.

Omul zilelor noastre, omul trecut prin val-vârtejul războiului, omul care a înfruntat nu odată moartea în nădejdea că prin aceasta va dobândi un viitor mai bun, acest om, fie că a ieșit învingător sau învins din războiu, a rămas de pe urma acestuia mai sărac nu numai în bunuri materiale, ci și în bunuri morale, ba mai cu seamă în bunuri morale.

Ravagiile cumplite ce a făcut războiul mondial în sufletul omenesc se aseamănă cu acelea, pe care le fa-

ce uraganul Sirocco în oazele înfloritoare din deșertul Sahara.

Omul de azi are simțurile de dreptate, egalitate și frățietate prea reduse. Ține prea mult la viața sa efemeră și prea puțin la cea eternă a națiunii și societății.

E surd la strigătele după dreptate ale semenilor săi, dar găsește accente înduioșătoare pentru nedreptățile, de cele mai multe ori pur imagine, ce i se cauzează. Se lasă ușor sedus de poftele deșerte ale inimii și nesocotește indemnurile înțelepte ale națiunii. Pe cei nevrednici însă îmbulzitorii îi distinge cu toate semnele recunoștinței sale, iar pe cei cu adevărat vrednici însă modești, îi jignește în justa lor mândrie. E aspru cu cei greșiți, dar indulgent din cale afară față de păcătoși. Ignorează foloasele muncii productive și stăruitoare, și umblă după câștiguri fără muncă, propagând demoralizarea socială. E mândru și îngâmfat față cu cei mici și slabi, iar față cu cei mari și puternici e de o lașitate desgustătoare.

Am putea continua la infinit cu pomelnicul viciilor antisociale ale omului de azi, dar nu o facem, fiind prea notorii. Constatăm numai, că omul de azi are conștiința individuală excesiv de hipertrofiată, iar conștiința morală atât de laxă, încât echilibrul social e pe punctul de a se răsturna în tot momentul, iar civilizația de a se prăbuși.

Așa se explică nemulțumirea generală de azi și oftările continui după vremurile dinainte de războiu, rezumate în dictonul tot mai des repetat „a fost mai bine înainte de războiu”.

Omul de azi e un om sufletește grav bolnav. Să-i ajutăm să se întrezeze, să-l salvăm dela pieire.

Cluj, 15 Octombrie 1930.

Vasile Bucur

Ingrijorări economice

I. Nivelarea de lefuri

Bugetul se va reduce cu miliarde. Trebuie să se reducă. Actuala criză economică cere reduceri extreme. Operația aceasta chirurgicală o vor simți, fără îndoială, mai ales funcționarii. Avem prea mulți. Nici un stat din Europa nu are, în proporție, atâția câți avem noi. Dar nici într'un stat nu sunt lefurile așa de inegal și preferențial, repartizate ca la noi.

Avem categorii favorizate de funcționari. I-a creat politicianismul. Din necesități electorale Recompensa nu le-o putea da decât prin majorări de lefuri. Avem magistrați cu 30 mii lei leafă lunară. În aceeași vreme funcționari cu aceeași calificare și vârstă abia primesc 10 mii lei.

Inegalitatea în tratament anarhizează și demoralizează. În organismul statului fiecare categorie de funcționari are o importanță egală de mare și egal de responsabilă. Egalitatea în datorie trebuie să aducă cu sine egalitatea în tratament.

Sistemul de favoritism trebuie să înceteze. O cer vremurile de criză de azi. O cer principiile de pură democrație în numele căreia a pornit la drum guvernul. O cere mizeria generală a unei țări întregi. O cer sutele de mii de salariați ale căror lefuri abia ating limita minimului de existență.

Perioada de până aci a fost pentru mulți o perioadă de huzur și de îmbogățire ușoară. Perioada ce vine va trebui să fie o perioadă de sacrificiu pentru toți. Statul va trebui să impună acest sacrificiu fiecăruia, în măsura putințelor lui.

Acest sacrificiu trebuie să-l aducă în măsură mai mare alinații tuturor guvernelor, latifundiarii lefurilor. Aceștia trebuie scoboriți la limita de plată a celorlalți funcționari.

Reducerile să se facă de sus în jos. Să se stabilească un coeficient minimal de existență, variabil după localități și după regiuni. Toate lefurile

cari întrec acest coeficient să se reducă. Această măsură va atinge simțitor pe deținătorii de lefuri dela 10 mii în sus. Aceștia vor protesta, se vor indigna, dar vor trebui să suporte operația. Vor suporta acest sacrificiu fără să sucumbe.

Suntem în pragul falimentului economic. Oricât de tipătoare ar fi protestele celor atinși, guvernul de acum trebuie să săvârșească opera de salvare. Va trebui să găsească calea care va duce la sanarea vieții economice. Reducerile bugetare sunt un mijloc, dar numai tranzitoriu. Trebuie găsite mijloace cari să normalizeze viața noastră publică. Am fost stăpâniți în toate acțiunile de hațâr și de hazard. În gospodăria statului am fost risipitori până la demență. O țară c'o populație rurală subalimentată și-a creat, prin risipa bugetară de până acum, un organism de stat pe care nu-l mai poate suporta și întreținea.

Contribuabilul nostru rural e sugrumat de camăta băncilor, iar cel urban de mărirea escesivă a impozitelor. Funcționarii sunt singura tagmă, pe care această criză încă nu i-a atins. Va trebui să-i atingă. Nu prin impozite de sacrificiu aruncate asupra tuturor, ci printr'o nivelare de lefuri făcută de sus în jos.

II. Datoriile bancare

Datoriile bancare ale țărânimii sunt mari. După unii ating cifra de 40 miliarde. Ni se pare prea mult. La tot cazul se apropie de 30—40 miliarde. Nu avem putința să verificăm această cifră pe țara întreaga. Cazurile izolate, pe cari le cunoaștem întăresc proporțiile cifrei de sus.

Am luat informații din câteva sate. Astfel un sat din imediata apropiere a Clujului, cu 1600 locuitori, are datorie bancară de 3½ milioane lei. Anual plătește acest sat aproape 800 mii lei camătă. Alt sat din apropierea Târgu-Mureșului, cu 600 locuitori, are 2 milioane lei datorie bancară. Alt sat, tot de acolo, cu

1200 locuitori, are 3 milioane datorie.

Am încercat să culeg date pentru județul Turda. Acest județ are aproximativ 300 milioane lei datorie bancară. Dintre acestea cam 200 milioane sunt datorii țărănești. Anual țărânii din acest județ plătesc în camătă aproape 50 milioane.

Am trecut astăvară prin săcuime. Acolo situația e aceeași. În bazinul dela Gheorgheni sunt 10 comune, cu aproape 60 mii locuitori. Datoria bancară în această regiune e aproximativ 200 milioane lei. Aproape 4000 lei de fiecare locuitor. Imprumuturile sunt luate dela băncile săcuiești și dela cele sătești, cari sunt 12 la număr. În actuala criză țărânii săcui, ca pretutindeni de altfel, nu pot plăti nici cametele. Au ținut, în August, o mare adunare de protestare în Gheorgheni. Au cerut reducerea cametelor și să li se socotească la capital camăta plătită până atunci.

Această mișcare a sămănat a revolta. Fruntașii vieții publice maghiare, cu cari am vorbit, încearcă să-i micșoreze proporțiile. Unul dintre ei spunea că a fost o mișcare pusă la cale de agenți moscoviți. Se prea poate. Dar, cu toate acestea, substratul de nemulțumire rămâne. Acesta trebuie înlăturat. Finanța ungurească încearcă aceasta.

Aceeași situație o găsim și în părțile românești ale Ardealului. Ne o dovedesc aceasta bilanțurile singuraticilor bănci. Astfel bunăoară, banca Ardeleană din Orăștie, are aproape 70 milioane imprumuturi țărănești. Banca „Sebeșeană” din Sebeș are 60 milioane datorii țărănești. Aceste două bănci fac operații bancare în județele Alba și Hunedoara. Pe lângă ele mai sunt aici și alte bănci, parte românești, parte străine.

Datoriile bancare de azi sunt mari și sunt mai ales insuportabile. Criza de acum le mărește proporțiile ridicându-le în rândul celor mai vitale probleme de stat.

Intervenția statului e necesară.

Cele mai multe din datoriile țărănești, aproape 90%, sunt datorii de investiții agricole. Pământul e un bun comun al tuturor. Impovărarea lui are ca urmare stânjenirea progresului economic al țării întregi. Proprietatea agrară nu e problemă de clasă, ci e o problemă națională și de stat. Numai statul o poate soluționa mulțumitor, bine și durabil.

Se va încerca soluționarea prin conversiunea datoriilor țărănești. Am cetit operațiunea tehnică a conversiunii în proiectele unui distins economist. E operațiunea de meticuloasă punctualitate bancară. Impecabilă din acest punct de vedere, dar vulnerabilă din altele. Proprietatea noastră agrară e strangulată. Salvarea ei nu se poate face prin operațiuni de durată lungă și încălțită. Conversiunea

își întemeiază calculele pe anuități de cel puțin 24 ani. Pornește dintr-o premisă dubioasă. Se ia ca bază regimul economic actual. Cine poate garanta stabilitatea acestui regim? Se pare că suntem în ajunul unor mari și revoluționare prefaceri. Se clădește pe temelia subredă a presumpțiunilor un întreg edificiu economic.

Conversiunea ni se pare o operațiune lipită de simțul realităților și mai ales de cel al previziunii.

Statul va trebui să găsească altă cale. În vremuri de sângeroase mișcări agrare statul a salvat țărănimea prin sacrificarea proprietății mari. În criza de acum statul va trebui să caute mijloace prompte și radicale. Trăgănările ne pot fi fatale. Prin reformele revoluționare de azi vom înălțura revoluțiile sângeroase de mâine.

Petru Sucu

Cercuri vicioase

Cetind articolul dlui Dașcovici despre *Insănătoșirea creditului în România*, din No. 17—18 al acestei reviste, mi-se impun câteva reflexii, pe cari le voi resuma în cele următoare.

E prea adevărat, că problema creditului public și privat este una din cele mai grave și mai urgente probleme ale țării noastre. Amânarea deslegării acestei probleme vitale, sau soluționarea ei greșită, nenorocoasă, ne duce inevitabil la catastrofă.

Din parte-mi, de mult am semalat — și în repetite rânduri — isvurul rețelilor: *anemia completă a Băncii Naționale*. Tot ce propune dl Dașcovici, toate măsurile de asanare preconizate de dsa sunt paliative iluzorii, de efect nul sau efemer, cari nu pot opri prăbușirea generală, dacă nu se vor lua măsuri de sus în jos, dela centru spre periferie, dela regulatorul central al vieții economice, care este tocmai banca de emisiune. Un medic, când constată extenuarea unui organism, se îngrijește ca mai întâiu inima să funcționeze normal și apoi aplică remediile ce le crede potrivite.

Iată remediul principal, recomandat de dl. Dașcovici: *lichidarea insolvabililor*.

Dar cine este astăzi solvabil în țara românească?

Să zicem că faimoșii „zece mii” privilegiați ai sortii. Restul e nesolvabil.

După receta dlui Dașcovici ar urma deci, ca milioanele de nesolva-

bili să fie legați fedeleș și oferiți fără nici o considerație plocon celor zece mii.

— Dar cine e cel mai mare insolvabil?

— Am spus de mult, că e Banca Națională!

O circulație fiduciară de 18 miliarde lei depreciată la aproape 18 milioane de locuitori, este o *anemie deadreptul catastrofală*! Iată ceea ce tot accentuez de ani de zile. Dar, pe semne, nimeni nu înțelege, din cei chemați. Ori nu înțelege deplin și nu vede dezastrul. Sfârșitul extenuării îndelungate este moartea. Situația noastră economică se agravează din an în an. Chiar Creditul Agricol va produce, în cazul cel mai bun, numai o ușurare trecătoare, dacă nu se va regenera paralel întreaga viața noastră economică: agricultură, industrie, minerit, finanțe, comerț, comunicații etc.

Statul să nu se amestece oare în lichidarea debitorilor?

Dl. Dașcovici, și mulți alții, pretind să nu se amestece. Dar faptele vorbesc altcum. Și faptele nu pot fi infirmate de argumente, cât de savante.

Cunosc un caz recent, când o bancă din Alba-Iulia a acaparat, în sarcina unui debitor al său — și ținând toate formalitățile prescise de lege — cu prețul de Lei 4800. — acții, în valoare nominală de vreo 300 mii lei! Să zicem, că pentru moment, majoritatea acelor acții, ar fi fără valoare, dar peste un an, doi sau trei, poate ajunge la valoare.

Oricum ar fi, dividendele acțiilor bune, făcând vr'o 6000 lei anual, rezultă că banca respectivă nu a făcut afacere rea cumpărând întreg stocul de acții cu 4800 lei, întrebăm însă pe d. Dașcovici și pe cei de o părere cu dânsul, dacă e *echitabilă*, lichidarea de acest fel a debitorilor insolvari?

Faptele ne spun — fără puțință de a fi combătute — că de ar lăsa Statul mână liberă creditorilor și asupra averii imobiliare a debitorilor, s'ar face culpabil de vină îndoită.

De o parte, averea imobiliară e prețuită astăzi *sub normal*, prin deprecierea valutei noastre. O casă d. e., care înainte de războiu valora 20 mii lei aur, azi nici pe departe nu e prețuită la 650.000 lei — valoarea ei echivalentă — ci abia la 325.000 lei. Va să zică o pierdere de 50% pentru proprietar.

De altă parte, dacă s'ar lăsa mână liberă creditorilor, casa s'ar putea vinde prin licitație cu 100.000 lei. Iată a doua pierdere pentru proprietarul debitor. — Dar 100.000 lei de acum abia fac 3000 — trei mii — lei aur. Pierderea totală a debitorului face deci 17.000 lei aur!

Asta e salvarea creditului, *insănătoșirea lui, în România*?

Nu observați, că așa ceva nu e lichidarea debitorilor insolvari, ci ruina lor? Nici incendiul nu le-ar face mai mare dezastru!

După părerea mea, cei chemați mai îngrabă ar trebui să cerceteze cauzele, cari au produs și produc atăția debitori insolvari.

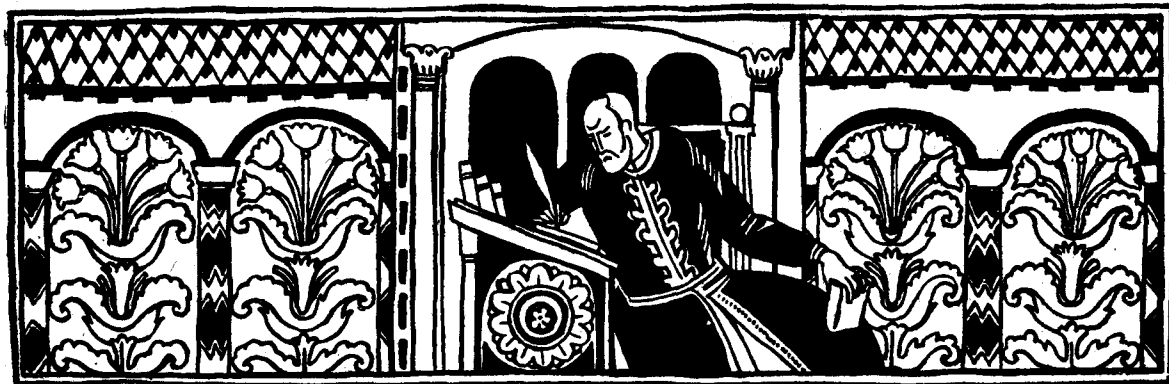
Creditul se va insănătoși de sine, dacă se vor înlătura cauzele producătoare de insolvaritate. Poftim și oferii debitorilor posibilități de lucru, de valorificare a muncii și a produselor lor și veți vedea că situația se ameliorează. Poftim creditorilor și vă interesați puțin de soarta debitorilor și veți constata că vă interesați de înșas soarta voastră!

Cârmuitorii trebuie să știe, că numai prin activitatea productivă și constructivă a tuturor cetățenilor se va produce adevărata ușurare generală, durabilă și armonică.

Creditul se va insănătoși, în mod automat, prin regenerarea debitorilor, iar nu prin ruina lor.

Dacă ținem morțiș la remedii drastice, nefirești — fiindcă, nu uitați, boala provine din anemia organismului întreg — ne condamnăm a rămânea închiși în cercuri vicioase. Prăbușirea debitorilor va atrage după sine și prăbușirea creditorilor.

Gavril Todica

DAIMONION

IV. INCERCARE DE SISTEMIZARE

Demonicul ca principiu biografic, ca element inconștient de viață, stăpânește proeminent tinerețea lui Goethe, dar ca idee conștientă apare demonicul îndeosebi în partea din urmă a vieții sale, în perioada post-clasică când bătrânul poet și gânditor își revarsă interesele contemplative în matca fără de margini a unui universalism, în care clasicismul și romantismul se îmbină în ciudate, și înțelepte alegorii, sau în adânci repriviri asupra oamenilor și a trecutului. În elaborarea conștientă a ideii „demonicului” l'a ajutat neapărat și acea fantastică teoretizare asupra puterilor sufletești stărnită odată cu romantismul.

Cât de important a fost „demonicul” în însăși viața lui Goethe a arătat în timpul din urmă mai cu seamă acel incomparabil cercetător și biograf al său pătrunzător până în stihiiile vieții: F. Gundolf. Acest critic deosebește în monografia sa vastă cât un monument papal despre Goethe, trei puteri cari au determinat și au format viața și opera olimpicului: Daimon, Tyche, Anangke. „Fizionomia sufletească și poezia lui Goethe stau sub stăpânirea lui Daimon. Dar modul cum fizionomia aceasta, care se desfășură dinăuntru în afară după o lege necesară, se manifestă în realitatea exterioară străină, cum se adaptează acesteia sau cum o ocolește... e arătată prin Tyche, Întâmplătorul... A treia noțiune Anangke-Silă... e porunca sau opreliștea dată din afară”¹⁵). Cu alte cuvinte, ceea ce crede Gundolf despre Goethe nu stă

în contradicție cu ceea ce crede Goethe însuși despre sine. Știm că Goethe nu se socotea un demonic reprezentativ. Putem de astădată să indicăm și motivul acestei rezerve: un demonic reprezentativ, par excellence (ca Byron) nu cunoaște nici întâmplătorul și mai ales nici *sila exterioară*. (În Byron demonicul e fatalitate copleșitoare).

Scopul studiului de față nu a fost să arate demonicul ca principiu biografic al vieții lui Goethe, ci sistemizarea ideilor lui Goethe asupra demonicului, sistemizare pe care încă n'am găsit-o complectă în altă parte.

Idea demonicului are o multiplă importanță:

1. *Metafizică*: demonicul intră ca element pitoresc în panteismul lui Goethe.

2. *Istorică*: demonicul e un principiu supraistoric al aparițiilor istorice.

3. *Estetică*: demonicul resumă mitic iraționalul artei.

4. *etică*: faptele isvorâte din demonic stau întrucâtva în afară de legile morale.

5. *Psihologică*: prin ideea demonicului se proiectează o vagă lumină în structura inconștientului.

6. *Biografică*: demonicul ca principiu de viață.

7. *În teoria geniului*: demonicul e un element sine qua non în orice geniu.

8. *În filosofia culturii*: demonicul — izvor al elementelor iraționale din orice cultură.

Panteismul lui Goethe se deosebește de cel al lui Spinoza între altele prin înglobarea fecundă și antimatematică a demonicului. Deși nu a fost un cap istoric, Goethe e între

cei dintâi care (prin ideea demonicului) a dat un principiu supraistoric al fenomenelor istorice. Acolo unde alții se opriau în estetică la un „nescio quid” Goethe aruncă în cum-păna precisărilor mitul demonicului. În etică: demonicii faptelor nu pot fi judecați prin obișnuitele legi morale; prin aceasta pregătește Goethe supermoralitatea unor gânditori de mai târziu. Aproape fiecare domeniu de cercetare își are dobânda sa din mitul demonicului.

Ideea demonicului străbate ca un zigzag tărâmurile cele mai disparate, și ea pare o ultimă corectură pe care bătrânul Goethe o face concepției sale despre lume și viață.

V.

DEMONICUL ÎN FILOSOFIA CONTIMPORANĂ

În momentul când tipăream într-o revistă (Universul literar, Aprilie—Septembrie 1926) aceste comentarii filozofice în prima lor variantă nu puteam să știm cât de actuală era și mai ales avea să devină în filozofia contemporană problema demonicului. Să mi se îngăduie în privința aceasta câteva lămuriri. În toamna anului 1927 revista „Philosophie und Leben”, de sub conducerea profesorului August Messer, închina un întreg număr problemei „demonicului”. Revista s'a ocupat în numărul despre care vorbim îndeosebi de studiile lui Tillich și H. Hartmann în legătură cu problema în chestiune. Au fost trecuți cu vederea Jaspers, Keyserling, etc.

Dar să luăm pe rând operele înseși ale acestor autori.

¹⁵) F. Gundolf, Goethe, pag. 15. Berlin, 1920.

Paul Tillich, profesor la Dresda, a publicat în toamna anului 1926 într-o broșură două conferințe despre „Demonic”.¹⁶⁾ Studiul nostru despre „Daimonion” era încheiat la apariția broșurei lui Tillich. Cu atât mai plăcută ne-a fost surpriza descoperind în studiul lui Paul Tillich pe lângă deosebiri și oarecari asemănări de interpretare a demonicului. Deosebirile se explică prin aceea că Tillich nu comentează pe Goethe, ci vrea să dea o filozofie a sa. Să ne înțelegem. Noi am încercat în studiul acesta închinat demonicului o interpretare filozofică a ideilor lui Goethe despre Daimonion. Tillich vrea cu totul altceva. El schițează o filozofie a istoriei luând ca temelie demonicul. Curios e că Tillich, deși ar trebui, nu citează nici o singură dată pe Goethe. Totuși ideile lui nu odată se acopăr aproape cu cele goetheane. Tillich are ambiția de a ridica un sistem independent și original, și trebuie să recunoaștem că am găsit în adevăr, în ideile sale despre demonic și unele lucruri noi, mai neted fixate, mai viguros schițate, și în orice caz mai filozofic formulate decât în aperçuurile lui Goethe.

Tillich voind să ilustreze Demonicul pornește dela arta primitivă și asiatică, dela statuiele, fetișii, și măștile rituale ale popoarelor primitive. Tillich înțelege această artă ca expresie a unor realități mai adânci. Formele plăsmuite de această artă amintesc după Tillich deoparte formele organice, omenesti, animalice, vegetale, dar de altă parte sunt străbătute și de un ce care depășește și sparge aceste forme. Elementele cari distrug organicul, au în sine încă tot ceva organic, dar dincolo de orice proporții normale. Există deci și o diformare pozitivă, care poate să ia întrupare artistică. Această diformare pozitivă nu înseamnă lipsă de formă — ci *contrarul formei*. Dacă n'am admite diformarea pozitivă („positives Formwidriges”¹⁷⁾) ar trebui să tăgăduim bunăoară plasticeii negrilor orice calitate artistică, ceea ce ar însemna să ridicăm la valoare absolută estetica noastră clasică. Un lucru la care Tillich, alături de atâția esteți contemporani nu se poate decide. Ergo: există „ein positiv Formwidriges”. Și aceasta e expresia *demonicului*.

Demonicul e „*dialectic*”, adică alcătuit din tendințe contrarii: una creatoare, alta distrugătoare. Demonicul e unitatea puterii creatoare de formă și distrugătoare de formă. Demonicul se deosebește de Satanice tocmai prin elementul său pozitiv. Satanice e numai distrugător, negativ. (Să ne gândim la deosebirea ce o făcea Goethe între Daimonion și Mephisto „spiritul negațiunei”).

Tillich ne dă deci o ontologie precisă a demonicului. El ne dă o formulă tranșantă la care nu a năzuit niciodată Goethe. Pentru Goethe demonicul e în primul rând paradoxal: se poate deci manifesta între altele și dialectic, adică în contradicții. Pentru Tillich demonicul e dialectic în însăși esența sa. Prin acest atribut se definește chiar demonicul. Ceea ce la Goethe era un gând mitic clar-obscur, larg determinat prin paradoxul metafizic, devine la Tillich o idee metafizică precis, limitată la „*dialectic*”. Tillich va vorbi despre demonic totdeauna unde va întâlni o putere de proporții neobișnuite în afară de orice măsură, în care creatorul și distrugătorul alcătuiesc o unitate. Goethe descrie. Tillich definește. Goethe dă demonicului un sens mai larg, dar mai neprecis, Tillich mai îngust dar mai precis. Goethe e mai sugestiv, gândul lui — sămânță care poate să crească. Tillich desparte și delimitează. Precizia formulării îngăduie lui Tillich și unele diferențieri cari nu mai coincid de loc cu ideile lui Goethe. De ex. la Goethe geniul e totdeauna demonic, la Tillich cele două noțiuni se despart. *Demonicul* e la Tillich putere creatoare și distrugătoare în același timp.

Satanice e numai distrugător.

Geniul e numai creator.

Demonicul lui Goethe l-am putut îngloba în panteismul său, numindu-l: Dzeu evadând din sine; demonicul lui Tillich se opune definitiv lui Dzeu, care e *antidemonic*.

Tillich cultivă o concepție metafizică deadreptul persană, dualistă. Istoria e pentru el ilustrarea luptei între cele două principii.

Tillich arată cum religiile au încercat diferite căi pentru înfrângerea demonismului, și cum ele înșile au căzut adesea în demonism. Demonismul catolicismului e bună oară admirabil redat în „Marele inchiziitor” al lui Dostojevski.

După Tillich originea din care is-

bucnește demonicul e ca și la Goethe inconștientul. Tillich înzestrează acest inconștient cu atributele, elementele, principiile — pe care timpul nostru le atribuie inconștientului. Tillich amintește „voința de putere” (Nietzsche—Adler) și „libido sexual” (Freud). Aceste elemente ale inconștientului sunt pentru Tillich ce-i drept numai simboluri ale inconștientului¹⁸⁾ deoarece prin ele se interpretează inconștientul prin câte-o latură sau element al conștiinței. Din „inconștientul demonic” a lui Tillich a dispărut complex inconștientul magic, care joacă un rol atât de important în demonicul lui Goethe. Dar în această ordine de idei dăm peste o nouă precizare a lui Tillich, cu care desigur că și Goethe ar fi fost de acord. Anume: Tillich susține că nu orice manifestare a inconștientului e *demonică*. Inconștientul devine demonic numai când se manifestă cu o tărie copleșitoare, spărgând oarecum limitele personalității și subjugând conștiința. Nu orice manifestare a voinței de putere și a puterilor lui Eros e demonică. Demonică devine voința de putere când izbucnește obsedant, stăpânitor — până la distrugere. Demonismul se caracterizează tocmai prin disproporția sa¹⁹⁾.

Tillich arată, vorbind despre raportul dintre Demonic și istoria spiritului omenesc, diverse *demonii* în istoria religiilor, în istoria artei, în viața socială. În canibalism ca și în cultul lui Moloh, în așezământul inchiziției catolice ca și în exagerarea „doctrinei pure” în protestantism — găsim pretutindeni crima sfântă caracteristică tuturor *demoniilor*. Adică creația prin distrugere. Și în toate timpurile omul a năzuit spre evadarea din demonism, spre salvarea și emancipare. Forma cea mai veche prin care se încerca o eliberare de puterile demonice e mistică ascetică, prin cufundarea în Brahman-Atman, sau prin nimicirea în Nirvana. O altă cale a fost încercată de profeții iudaici prin luptă directă cu demonicul. Sunt și alte căi de înfrângere a demonicului asupra cărora stăruie Tillich, și asupra cărora nu putem stăruii noi. De însemnatate e altceva. Tillich descoperă și în timpul nostru „desdemonizat” două mari demonii: capitalismul și naționalismul. Capitalismul e desigur în cea mai mare măsură creator în sens pozitiv, dar

¹⁶⁾ P. Tillich. Das Dämonische, Tübingen, Mohr-Verlag, 1926.

¹⁷⁾ Tillich: Das Dämonische, Pag. 6.

¹⁸⁾ Tillich: Das Dämonische, pag. 15.

¹⁹⁾ Tillich: Das Dämonische, pag. 17.

în acelaș timp el cuprinde și puteri distrugătoare. Capitalismul e o sinteză de creație și distrugere, și prin aceasta: demonic. Tot așa naționalismul: ce izvor minunat de mari valori sufletești și materiale, și în acelaș timp ce izvor de nedreptăți și de pofte distrugătoare!

Tillich construiește cu ajutorul „demonicului” o întreagă ontologie, care depășește mult cadrul studiului de față. Constatăm însă că metafizica demonicului a lui Tillich e una din creațiile cu deosebit interes discutate ale filozofiei contemporane.²⁰⁾

Hans Hartmann, un alt gânditor, s'a ocupat de asemenea de „demonism” în legătură cu „etica” în cartea sa „Jesus, das Dämonische und die Ethik” (Der Weisse Ritter Verlag, Berlin 1923). Hartmann aplică conștient noțiunea goetheană a „demonicului” asupra personalității lui Isus. În introducerea studiului său, pe care-l socotim ca unul din cele mai remarcabile ce s'au scris despre înțelesul creștinismului, Hartmann, spre deosebire de Tillich, tăgăduiește acestei noțiuni caracterul „ontologic”. Pentru Hartmann „demonicul” nu se poate „defini”. Ideea demonicului trebuie trăită, și umplută încetul cu încetul cu un conținut viu. Firește că și H. Hartmann pornește în studiul său dela niște definiții. Între punctele sale de plecare se găsesc astfel definiții foarte precise, aproape kantiene, despre „morală” și „etică”. Hartmann arată apoi pe măsura acestor definiții că viața, faptele și cuvintele lui Isus, nu pot să fie numite „etice” și nici „morale”. În faptele și în maximele sale cele mai caracteristice Isus n'a fost „etic” în sens kantian, ci „demonic” în sens goethean, adică „dincolo de bine și rău”. Isus a spus odată lui Petru cuvintele: „Satano, piei din fața mea că-mi faci multe griji”. Cuvintele acestea sunt în fond cele mai grave ce se puteau spune unui om. Asemenea cuvinte depășesc normele morale față de aproapele. Cuvintele acestea sunt „demonice”. Hartmann trece în revistă toate cuvintele de natură aceasta (și sunt multe) și de asemenea toate acele fapte ale lui Isus, cari au făcut mulțimea în repetate rânduri să spună despre el că e „ne-

bun” și că e posedat de-un „spirit necurat” (Marcu, 3. 21 și 30). Isus e paradoxal, plin de contradicții și inconsecvențe. El însuși nu s'a orientat după „etica” pe care o profesa. În fond „etica” lui nici nu e „etică”. Isus era stăpânit de cea mai adâncă și cea mai rară dintre demonii, de demonia iubirii. În acest demonism ura poate să fie tot așa de mare ca și iubirea. Să ne amintim cuvintele: „N'am venit să aduc pace pe pământ ci sabie, etc. — sau: „celce nu urăște pe tatăl său și pe mamă-sa”... Demonicul e după Hartmann o putere divină care creiază dincolo de toate contradicțiile, dincolo de bine și rău; demonicul e paradoxie întrupată.

Filozoful Karl Jaspers în cartea sa „Psychologie der Weltanschauungen” (Berlin, 1922, Springer Verlag) face deosebit caz de „demonicul” lui Goethe, și aplică această denumire unui anume „tip creator de concepții despre lume și viață” (Isus, Kant, Nietzsche). După Jaspers demonicul e „antinomie sintetică”.

H. Keyserling utilizează de asemenea autobiografic denumirea „Demonic” în acelaș sens ca și Jaspers²¹⁾.

Între gânditorii contemporani, cari aplică noțiunea demonicului în diverse domenii, mai amintim pe Edgar Daqué. Daqué e părintele mai multor teorii în spirit goethean, despre originea omului, despre „stil” sau „signaturile timpului” în evoluția biologică a animalelor și plantelor, despre mituri ca rămășițe ale unor străvechi intuiții „clarvăzătoare” ale omului magic, etc.²²⁾ Daqué întrebuintează conceptul demonicului în metafizica sa biologică. Demonismul consistă după Daqué întrun anume fel de manifestare a principiului creator de forme de viață, — principiu care de altfel în sine e de natură divină. Demonice devin formele de viață, sau principiul lor creator, când se afirmă exaltat, cu o tărie până la autonegare. Demonice sunt toate ființele geologice, exagerate într-o anume direcție — prin autofirmare fără limită, ceea ce a dus la nimicirea lor. Exemplele cele mai „demonice” sunt poate diverse-

le forme de „sauri”, dar în general „animalitatea” e totdeauna mai mult sau mai puțin „demonică”. Abia prin om — și nici în cazul acesta totdeauna — natura se emancipează de „demonism”. Desigur că Daqué e între autorii citați acela care se abate în păreriile sale despre demonic mai mult dela concepția goetheană. În momentul punerii sub tipar a acestei lucrări primim un studiu care tratează problema caracterului demonic din punct de vedere psihologic și psihoanalitic, de Hugo Mauerhofer (Der schizoiddämonische Charakter, J. A. Barth Verlag, Leipzig 1930).

Toți acești gânditori și cercetători nu fac alt decât să varieze acelaș motiv goethean. La toți găsim în noțiunea demonicului o imbinare de plus și minus, de afirmare și negare, de pozitiv și negativ, la toți demonicul e dincolo de orice măsură, dincolo de rațional, adică un ce — disproporționat, irațional și într'un anume sens: insondabil. „Demonicul” în sens goethean, ca un ce pozitiv și negativ în acelaș timp, spre deosebire de satanic, mefistofelic, — demonicul, principiu cu rădăcini în două împărții: a luminei și întunerii, devine tot mai mult o monedă curentă în literatura filozofică a timpului. Dacă prin studiul de față am isbutit să lămurim cel puțin în parte o idee cu atâtea yași subînțelesuri, un gând care ține mai mult de „mitic” decât de „abstracțiune”, socotim scopul nostru atins.

(Sfârșit).

LUCIAN BLAGA

Don Juan în infern

Când idolul Elvirei, altădată,
Intunecatul Acheron atinse,
Posomoritul Charon îl împinse
În unde reci și negre să se sbată.

Și trup și ochi și pletele lui linse
Mocirla lacom îi cuprinde 'ndată;
L'învolveră, l'afundă, iar l'arată,
Îi sfășle țăriile lui stinse.

Când istovit pe malul trist ajunse:
„Oricare neam de-al tău aici pătrunse
De șerpi avut-a parte” — Astfel zise
Minos cel îndărjit din trinitate.

Flămânzi, hidoșii șerpi se și ivise,
Dar Cerber îi opri: „Vă este frate”.

G. Betezeanu

²⁰⁾ A se vedea în privința aceasta: „Kairos” de P. Tillich, Darmstadt 1926, de asemenea „Die Dialektik in der Philosophie der Gegenwart” de Siegfried Mark, Tübingen, 1929 și „Brunstäd und Tillich”, de Kuhlmann, Mohr-Verlag, Tübingen 1928.

²¹⁾ H. Graf Keyserling: Philosophie der Gegenwart in Selbstdarstellungen, Vol. 4. Meiner-Verlag, Leipzig, 1923.

²²⁾ Edgar Daqué: Urwelt, Sage und Menschheit, 1928. Natur und Seele, 1928. Leben als Symbol, 1928. Toate în Oldenburg-Verlag, Berlin.

Dieta ardealului din anul 1865

I.

Cu ocaziunea frumoaselor serbări din Turda, unde acum decurând (în 9 Iunie 1930) s'a făcut cu fast mare desvălirea monumentului binemeritat al aceluia, care a fost **Dr. Ioan Rațiu**, președinte pe vremuri al comitetului central al partidului național român din Transilvania, Ungaria și Banat, s'au sris și publicat în ziarele și revistele noastre multe articole elogioase despre acest fruntaș între fruntași ai vieții noastre politice-naționale din trecut mai apropiat de zilele noastre.

În cele mai multe din aceste articole s'a strecurat și afirmarea, că **Dr. Ioan Rațiu**, și-a făcut șieși până la moarte, precum și altora, imputare pentru faptul, că au intrat în dieta din Cluj dela anul 1865, contribuind **ăei, în urma teroarei**, și Români ardeleni la îngroparea autonomiei Ardealului, la decretarea unirii Ardealului cu Ungaria.

Știm de unde e împrumutată afirmarea aceasta. Din cartea domnului **Ioan Georgescu**, profesor, apărută în biblioteca „**Astrei**”, numărul 16 și cuprinzând biografia lui **Dr. Ioan Rațiu**. La pagina 41 putem citi în cartea domnului **Georgescu** următoarele:

„...mitropolitul Șaguna, sosit tocmai atunci din Viena (în vara anului 1865) unde avusese audiență la împăratul, teroriză pe mitropolitul Șuluțiu, punându-i în perspectivă fel de fel de pedepse și amenințări, și stărui și pe lângă **Dr. Rațiu** să între (în dietă). Astfel românii ardeleni au fost părtași la lucrările unei diete, care a înmormântat autonomia țării lor. Greșala aceasta politică, n'avea să și-o ierte, nici șieși, nici principalului ei urzitor, mitropolitului Șaguna...”

Ei bine, astfel expuse lucrurile, nu sunt bine expuse, pentru că în lumina adevărului istoric ele ni se arată cu totul altcum.

E adevărat, că **Dr. Ioan Rațiu** a fost de părerea, că Românii ardeleni au greșit când au intrat în dieta ardeleană din anul 1865, convocată la Cluj, și avea convingerea, credința fermă, că dacă nu intrau Românii în aceasta dietă feudală, autonomia Ardealului era salvată. Pe lângă credința aceasta a rămas statornic **Dr. Ioan Rațiu** până la moarte, — ceeace îi servește numai spre laudă.

Situația de atunci, din anul 1865, era însă de așa, că Românii, vrând-nevrând, **au trebuit** să între în dieta din Cluj, precum au și intrat, fără să-și înmor-

mânteze autonomia țării lor, ci din contră, apărându-o cu toată tăria, după cum se va vedea din cele de mai la vale. Afirmarea, că mitropolitul Șuluțiu din Blaj ar fi fost terorizat și amenințat din partea mitropolitului Șaguna, ca să între în dietă iarăși nu corespunde de loc adevărului, Șaguna, nu era omul, care să terorizeze pe cineva. N'a îndemnat, n'a silît pe nime, Șaguna, ca să între în aceasta dietă, dar **i-a convins** pe toți, că așa e bine, așa cer interesele mari naționale ale Românilor ardeleni ca să intre. Și între cei convinși de Șaguna, a fost și mitropolitul Șuluțiu, și **Dr. Ioan Rațiu**, — poate că chiar ei cei dintâi convinși. De altă parte nici mitropolitul Șuluțiu nu era omul, care să se lase a fi terorizat și amenințat, fie de Șaguna, fie de alteineva. Șaguna nu putea să-l terorizeze și amenințe de altcum nici în urma faptului, că cei doi mitropoliți nu s'au văzut în anul acela (1865), decât numai în luna Noiembrie în Cluj, unde au mers amândoi, ca să participe la lucrările dietei ardeleni. Până atunci au comunicat în scris, și din cuprinsul scrisorilor lor, pe care-l vom cunoaște mai la vale, nu se poate constata nici umbra vreunei terorizări, sau amenințări. Divergență de păreri — da, a fost între ei, terorizare și amenințare — nu!

Și fiind vorba de terorizare, află de necesar să fac constatarea, că de astădată, în anul 1865, nici din partea maghiarilor nu s'a sevrșit nici un act de teroare. Scenele scandaloase dela anul 1848, când nu numai Românii și Sașii, ci și aceia dintre maghiari, cari erau contrari uniunii cu Ungaria, și ar fi dorit, ca Ardealul să-și păstreze și pe mai departe independența, autonomia, au fost în mod brutal terorizați și constrânși să voteze uniunea, căci lozincă aceasta era la 1848; „Unio vagy halál” (uniune sau moarte), — aceste scene nu s'au mai repetat la anul 1865.

De astădată, în anul 1865, maghiarii s'au purtat foarte corect. Au dat dovadă de toleranță și au fost prevenitori din cale afară față de Români și de Sași. Astfel încă în preajma alegerilor de deputați pentru dieta din Cluj, ziarele maghiare au cerut dela intelectualii maghiari cu multă insistență, ca în circumscripțiile în cari Românii formează majoritatea alegătorilor, nici unul dintre ei să nu-și pună candi-

datura, ci să lase, ca Românii să-și aleagă deputați din sânul lor, dintre oamenii lor. Iar într-o consfătuire, ținută înainte de deschiderea dietei, deputații maghiari au luat hotărârea, ca la constituirea dietei, un vicepreședinte să fie luat dintre Români, și unul dintre Sași, (au și fost aleși: Românul **Ioan Alduleanu** și sasul **Bömches**), mai departe, ca procesele verbale ale dietei să fie purtate în toate limbile țării (maghiară, română, germană) iar în dietă, fiecare deputat poate vorbi în limba sa, sau în oricare din cele trei limbi ale țării Ardealului.

Explicarea acestei atitudini atât de binevoitoare, acestei indulgențe neobișnuite, manifestată din partea maghiarilor față de Români și Sași, este de căutat în faptul, că maghiarii din Ardeal știau, din informațiile primite dela Pesta, că unirea Ardealului cu Ungaria e acum fapt împlinit, Împăratul Francisc Iosif a încuviințat-o în cursul pertractărilor avute cu **Francisc Deák** și convocării dietei din Cluj, pentru a se pronunța în chestia uniunii, era numai o formalitate spre a se da împăratului o bază legală și constituțională pentru aprobarea unirii. Oricare să fie deci atitudinea Românilor și Sașilor în dieta aceasta, învoeala legală între împăratul Francisc Iosif și Francisc Deák, nu poate fi stricată.

Puteau să facă deci maghiarii din Ardeal pe generoșii la anul 1865 față de Români și Sași, fiind siguri de izbândă, după ce împăratul s'a pus cu totul pe partea lor și în serviciul cauzei lor!

Părerea, că Românii n'ar fi trebuit să între în dieta clujană dela anul 1865, — ca să revin asupra ei, — n'a fost de altcum numai a lui **Dr. Ioan Rațiu**, ci și a lui **Gheorghe Barițiu** și încă a câtorva intelectuali români din Ardeal. Barițiu a deschis o luptă necrutătoare în contra lui Șaguna pe tema aceasta și l-a atacat cu asprime în „**Gazeta Transilvaniei**” pentru atitudinea sa politică, și pentru nizuințele, de a și-o impune și altora. Pe Barițiu nu l-a putut convinge Șaguna despre corectitatea politicii sale, croită în fața dietei ardeleni din Cluj, fiindcă Barițiu, deși fusese chemat ca **regalist** (deputat numit de împăratul, nu ales de popor), nu s'a prezentat la dietă, a retrimis curții dela Viena decretul de numire, cu motivarea, că după ce el, Barițiu nu e nici nobil, nici proprietar al vreunei moșii mari, după care ar trebui să plătească.

anual o anumită sumă, ca impozit direct, — nu se ține îndreptătit să participe la dieta din Cluj, convocată pe baza legii electorale din anul 1791, ca regalist, fiindcă nu întrunește condițiile cerute de legea aceea, ca cineva să poată participa la dietă ca regalist.

Mai târziu însă Barițiu și-a schimbat părerea și în cartea sa „**Părți alese din istoria Transilvaniei**”, volumul III, pag. 346, recunoaște și mărturisește cu privire la dieta aceasta, că mitropolii, ambii, chemați de către monarh ca regaliști, chiar să fi voit a lipsi din acea dietă, — precum n'au voit, — puteau să refuze onoarea numai cu riscul învederat, de a păți și mai rău decum pățise episcopul Haynald la 1863, adecă să fie îndepărtați ambii din scaunul lor, și apoi eșind ungurii deasupra să devină problematică chiar și existența ambelor mitropolii, cari ambele erau creațiuni ale paternității și bunăvoinței monarhice absolute, iar nu ale unei legislațiuni constituționale...”

Da, la soartea episcopului romano-catolic Haynald din Alba-Iulia se va fi gândit mitropolitul Șaguna, când a luat față de dieta ardeleană din anul 1865 atitudinea pe care a luat-o, și la ea se va fi gândit și mitropolitul Șuluțiu, după ce Șaguna îl va fi lămurit asupra situațiunii. Episcopul Haynald adecă încă fusese chemat ca regalist la dieta Ardealului din anul 1863, întrunită în Sibiu, dar n'a intrat în dietă, ei făcând cauză comună cu ceilalți deputați maghiari aleși și regaliști, a semnat, în fruntea celorlalți, ca șef de partid, protestul în contra convocării dietei dela Sibiu, pe care ei, deputații și regaliștii maghiari, nu o recunosc de legal convocată, nu se vor supune legilor pe cari le va vota și de aceea nici nu intră în această dietă ilegală.

Urmarea acestui act de îndelicatețe, săvârșit față de împăratul, a fost, că prin ordin împărătesc, episcopul Haynald a fost șters din lista regaliștilor, chemați la dieta din Sibiu (ordinul s'a cetit în ședința din 27 Iulie 1863 a dietei), iar prin alt ordin împărătesc, episcopul Haynald vine lipsit și de demnitatea de consilier guvernial transilvan, pe care o avea, și prin al treilea ordin s'a făcut destituirea episcopului din înaltul post în care se afla ca episcop romano-catolic de Alba-Iulia, numit fiind în locul său alt titular, **Fogarassy**, care a intrat apoi în dieta din Sibiu, ca regalist, prezentându-și decretul de numire și făcând promisiunea cerută de regulamentul casei în ședința din 17 Septembrie 1863 a dietei, din Sibiu.

Fiște destituirea episcop Haynald nu a rămas multă vreme în stare de

„fost episcop”, pentru că imediat după încheierea dualismului și numirea ministerului independent ungurese, același împărat care l-a destituit, l-a numit, la expunerea guvernului maghiar, arhiepiscop în Ungaria, într-o dieceză, care în privința venitelor făcea atâta, cât douăzeci de dieceze sărace, ca cea de Alba-Iulia.

Și iarăși fiște, că aceea ce a făcut împăratul cu destituirea episcop Haynald, n'ar fi făcut la nici un caz și cu mitropolii moștri, Șaguna și Șuluțiu, ei ei, dacă ar fi ajuns lucrurile la destituirea lor, așa ar fi rămas, alungați din posturi pentru totdeauna. De aceea, mitropolii noștri nu puteau face la anul 1865 nici o politică contrară vederilor și dorințelor împăratului, ei numai o politică consunătoare cu intențiunile împăratului; sau, cum spune și Barițiu undeva în cartea sa citată mai sus: „mitropolii, în urma poziției pe care o au nu pot face decât numai politică guvernamentală, pe care sunt dator să o facă”.

Să vedem acum, care era situația la anul 1865, cum a fost convocată și compusă dieta Ardealului, întrunită în anul acela în Cluj, și cum au decurs desbaterile din dietă?

La Viena se simția apropierea unei mari furtuni. Atmosfera era foarte încălecată. Se știa pozitiv, că conflictul diplomatic care exista între Austria și Prusia, nu va putea fi aplanat decât numai cu ajutorul armelor. Războiul între Austria și Prusia era deci inevitabil. Se mai știa apoi pozitiv, că dacă intră în război cu Prusia, monarhia Habsburgilor va fi atacată și din partea Italiei, și astfel va fi nevoită să lupte pe două fronturi. Toate aceste le știa bine împăratul Francisc Iosif și de aceea a convocat la o consfătuire pe toți generalii săi mai de seamă, și i-a întrebat, dacă este armata monarhiei destul de bine pregătită pentru a putea intra cu succes într'un război, care probabil că va trebui să fie purtat nu numai în contra Prusiei, ci și în contra Italiei? Va fi un război pe două fronturi. (De fapt așa a și fost, dar în anul următor 1866). Răspunsul primit a fost un categoric — da. Numai ministrul de finanțe, care încă fusese invitat la consfătuire, a îndrăsnit să afirme, că el nu e pregătit pentru război fiindcă cassa statului e goală. Nu sunt bani. Maghiarii nu plătesc impozite de loc, fiindcă după constituția lor, acum suspendată, ei nu sunt dator să plătească decât numai impozitele votate de parlamentul lor. De aceea ar fi bine ca Majestatea Sa să se împace cu Maghiarii și să le restitue constituția.

Presa din străinătate apoi ținea meren

la ordinea zilei „chestia maghiară”, publicând articole favorabile maghiarilor, toate terminate cu îndemnul dat împăratului, ca să caute să ajungă la o înțelegere cu „nobilă națiune maghiară”, în interesul consolidării monarhiei. Maghiarii câștigaseră întreaga presă din străinătate pe partea lor.

Dar mai aveau maghiarii un protector puternic și la Viena, în nemijlocita apropiere a împăratului Francisc Iosif: pe soția acestuia, pe tânăra împărăteasă **Elisabeta**, care prinsese o dragoste nemărginită față de maghiari, a căror limbă începuse de mult să o învețe dela un profesor maghiar de limba și literatura maghiară, pe când un alt profesor îi dădea lecții din istoria națională a maghiarilor, iar o damă de onoare, maghiară, fusese adusă la curtea dela Viena cu misiunea, de a vorbi cu împărăteasa numai ungurește.

Ei bine, aflându-se în acest mediu maghiar, împărăteasa nu putea să fie decât numai cu bunăvoință, cu multă bunăvoință față de maghiari, și în consecință, va fi rostit și ea în fața împăratului de multeori cuvintele: „**Impacă-te cu Maghiarii**”.

Indemnă deci din toate părțile, să caute și să ajungă la o înțelegere cu maghiarii, ce alta putea face împăratul decât aceea ce a făcut: să plece la Pesta, cu ramura de măsline în mână.

În ziua de 6 Iunie 1865 a sosit la Pesta împăratul Francisc Iosif și primirea care i s'a făcut aci a fost strălucită. A primit în audiență diferite deputațiuni, cari l-au felicitat de bună sosire și cărora împăratul le-a răspuns, că a venit în mijlocul „**acestor distinși fii ai cavalerestei națiuni maghiare**”, cu dorința de a căuta și afla la ei „o colaborare la realizarea celor mai de aproape măsuri, cari tind la binele țării”.

În Pesta împăratul a stat câteva zile, în cari a avut numeroase întâlniri cu **Francisc Deák**, și rezultatul tratativelor care au avut loc între Deák și împăratul a fost acela, că împăratul a făcut maghiarilor toate concesionile cerute: le redă constituția, le dă ministeriu independent maghiar, acceptează de valabile legile votate la 1848 de către dieta din Pojon (astăzi Bratislava), încheie încheie unirea Ardealului cu Ungaria, așa cum a fost decretată la anul 1848, — dar armata are să rămână comună, și tot comun are să rămână și ministerul afacerilor externe. (Maghiarii cereau și armată proprie, cu limba de comandă maghiară, și cereau și un ministeriu propriu de externe, dar nu le-au căpătat, nici atunci, nici mai târziu).

Atunci deci, în zilele de 7 și 8 Iunie 1865 a fost sugrumată și înmormântată autonomia Ardealului, prin pactul legal

ASPECTE DIN MUNȚII APUSENI

(DIAPOZITIVE ȘI FILME)

PARTEA I: ȚINUTUL HĂLMAGIULUI

(U R M A R E)

29. Pepiniera silvică din Hălmagiu a Camerei de Agricultură jud.

Pentru regenerarea prin plantare a pădurilor defrișate Camera agricolă a înființat aici în anul 1927 o pepinieră. Are sub cultură deocamdată salcâmi și rășinoase, cea 3—4 milioane pucți, cari așteaptă să fie plantați.

30. Cariera de piatră din Vârfuri.

Este provăzută cu o instalație de sfărmat piatră cu trei concasori. Carierele din Vârfuri, Leasa și Tălagiu oferă andezit de calitate superioară, prezentând o duritate de 2200 kgr. pro centimetru pătrat. În hotarul comunei Sârbi se găsește granit. Până prin anii 1860 au fost exploatare și mine de mangan.

31. Cariera din Leasa.

32. Olării din Târnăvița la târgul din Hălmagiu.

Olăritul este industrie de casă în com. Târnăvița, unde pe lângă puțină agricultură, toți locuitorii se ocupă cu olăritul, după practica moștenită din moși-strămoși.

Tot industrie de casă este și lemnăritul, mai ales în Luncșoara, Brusturi, Lazuri, Groși, Avram Iancu, Poiana și Tălagiu, unde se confecționează măști de mesteacăn, rude de car, toporaști de sapă și coasă, furci, greble.

Atât articolele de olărit, cât și cele de lemn, se încarcă pe care și se vând la câmpie. Industria lemnăritului de

când cu împușinarea pădurilor, este în decădere. Butnăritul și dogăritul au dispărut odată cu dispariția pădurilor de gorun.

33. Cuptor de ars oalele.

34. La pescuit cu crâsnicul, care aici se numește „comihert“.

Cu comihertul se pescuiește numai în Criș, unde se prind și somni până la greutatea de 4—5 kgr. În celelalte văi se pescuiește cu „vârșă“. Pe pâraele de munte trăcește păstrăvul (*Salmo fario*), care se prinde mai ales cu mâna de pe sub pietri.

35. Vânător, Igrăș Natu, din Lazuri, cu o piele de lup și una de vulpe.

Se vânzea și cu arma, dar mai ales se capturează cu cursa vulpi, lupi, șderi, vidre.

36. Școala nouă din Vârfuri.

Unul din cele 18 edificii școlare nouă, ridicate de statul român aici. Sub stăpânirea ungurească funcționau aici numai 13 școli pentru 33 comune. În 7 comune din jurul Hălmagiului n'a fost niciodată școală, acestea fiind afiliate la școala din Hălmagiu. La zece ani după Unire, am avut 34 edificii școlare cu 43 învățători, pentru 2642 elevi obligați la școală dela 7 până la 16 ani.

între împăratul Francisc Iosif și reprezentantul maghiarilor Francisc Deák, numit „înțeleptul patriei“ (a haza bölcse), — de altcund român macedonean de origine, — și nici decum la dieta clujeană din anul 1865, când nu s'a făcut altă, decât s'a celebrat un parastas solemn pentru răposata, dela moartea căreia trecuseră tocmai șase luni, parastas îmbucurător pentru fericirii moștenitori, și extrem de înduioșător pentru cei desmoșteniți.

Sosit acasă, împăratul a chemat pe Șaguna la Viena și primindu-l în audiență l-a pus în curent cu situația, asigurându-l că numai siluit a făcut pasul pe care l-a făcut, dar să fie liniștit și să liniștească și pe ceilalți, pentru că se va îngriji el, împăratul ca drepturile Românilor să fie asigurate de maghiari prin o lege specială. La autonomia Ardealului, însă să nu mai gândească nime.

Tot asemenea asigurări a dat împăratul și comesului săsesc din Sibiu, cu

privire la poporul săsesc, pentru că și comesul sașilor fusese chemat la Viena, în audiență.

La 1 Septembrie 1865 se publică apoi rescriptul împărătesc, prin care dieta din Sibiu, care fusese convocată în anul 1863, se declară de desființată și în locul ei se convoacă la Cluj, pe 19 Noemvrie 1865, o dietă nouă, care dietă va avea un singur obiect de dezbătut: „revizuirea articolului de lege I. din anul 1848, despre uniunea Ardealului cu Ungaria“.

Va să zică, avea să fie revizuită o lege, despre care împăratul spusese în mai multe rânduri, că nu e valabilă, nu a fost micicând sancționată, e deci — inexistentă!

Faptul, că dieta din Cluj a fost convocată pe baza legii electorale din anul 1791, și nu pe a celei aplicate la convocarea dietei din Sibiu, ne dovedește, că împăratul căzuse cu totul în brațele maghiarilor. Pentru că după legea feudală

dela 1791, dieta se compune din două feluri de deputați, — aleși din partea cetățenilor și numiți din partea domnitorului, așa numiți **regaliști**. Numărul acestora era nelimitat. Împăratul putea să numească regaliști atâția, câți voia după trebuință. S'a și folosit de acest drept și a numit pentru dieta din Cluj 190 regaliști dintre cari 34 erau români, câțiva sași, restul maghiari.

După ce s'a cunoscut cuprinsul rescriptului împărătesc despre convocarea dietei la Cluj, pe baza unei legi vătămătoare pentru interesele naționale ale poporului român din Ardeal, s'au început frământările printre Români, punându-și fiecare, sieși și altora, întrebarea: „Ce facem, ce ar trebui să facem?“ Se punea întrebarea, și nime nu putea da răspunsul la ea. Dar în fine s'a dat răspunsul, și răspunsul a venit — din Blaj!

(Va urma.)

Teodor V. Păcățianu

37. Copii păstorind vitele.

Problema instrucției populare nu este încă rezolvită. De timpuriu primăvara și până târziu toamna, foarte mulți copii își petrec timpul departe de școală, păstorind vitele. Iarna, lipsa de îmbrăcăminte și depărtarea îi reține de la școală.

În școli se neglijează latura practică a învățământului. S'au cheltuit milioane cu clădirile școlare, anual se mistuiesc alte milioane cu susținerea corpului didactic, dar nu s'au provăzută școlile cu grădini școlare, în care să se poată preda cunoștințele de agricultură și în special pomicultura și silvicultura. În întreg ținutul acesta nu există nici măcar o singură școală care să aibă grădina școlară, în vederea aplicării dispozițiilor de caracter practic utilitar ale legii în vigoare.

Câtă vreme școala nu se va apropia de nevoile populației, menținându-se în postura de a liferă șomeri spre orașe, și nu lucrează pentru prosperarea satelor, suntem departe de a fi rezolvit problema instrucției populare, cu toate jertfele materiale ce se aduc în acest scop.

38. Biserica de lemn în Luncșoara.

În această regiune, odinioară bogată în păduri de gorun, credința strămoșească s'a păstrat în bisericuțe clădite din bârne cioplite de gorun. Cele ce mai dăinuiesc, datează din a doua jumătate a sec. XVIII.

39. Izvorul intermitent „Izbuc“.

În munții Moma-Codru, în hotarul comunei Călugări din jud. Bihor. Câteva sute metri depărtare de granița jud. Arad, în dreptul comunei Avram Iancu din jud. Arad, la o altitudine de 390 m., într'un luminiș de pădure înclinat spre miază-zi, se află izvorul curios al unui afluent al Crișului Alb, cărui misticismul poporului pentru irupția sa neobișnuită îi atribuie puteri vindecătoare miraculoase. Nu știm întrucât apa acestui izvor întrunește calități terapeutice, este o eselență apă potabilă, având o temperatură de plus 10—11 grade Celsius.

Izvorul e activ numai la intervale de câte 50—60 minute și numai din primăvară și până toamna. În acest timp grupuri de țărani sosiți până de pe la mari depărțări așteaptă pândind ziua și noaptea ieșirea apei, pentru a lua o baie.

40. În așteptarea apei.

Două femei de jumătate desbrăcate așteaptă sub jghebul de stâncă revărsarea apei. Izvorul izbucnește din jos în sus dintr'o gură de stâncă, largă de vre-o 60 cm. și adâncă de 1 m.

Ultima irupție s'a săvârșit înainte cu o oră. Bazinul e gol. Din mușchii de pe pereți se mai preling stropi întârziați și dispar în gâtlejul misterios. Izbucul e în clipele de reculegere.

41. Făcând baie.

Distingem un murmur abia perceptibil, apoi un gălănit înăbușit anunță reîntrarea fenomenului în activitate. În fundul gâtlejului apare o undă viorie, care începe să foiască, înălțându-se stăruitor, și în trei minute bazinul, adică gura izvorului este inundată de apă cristalină. Încă două minute de încordare, și vreo 2000 litri de apă părăsește adâncul pământului, revărsându-se în cascadă, spre pârâul ce o primește și conduce spre vale. Peste două-trei minute izvorul recade iarăși în inactivitate.

42. Întârzie apa.

Când întârzie apa, poporul crede că e păcătos celce o așteaptă.

„Izbucul“ irupe — în medie — de 24 ori pe zi. Cu cât irupțiunile sunt mai rari, cu atât sunt mai violente și mai bogate în apă. Iarna pauzează.

Episcopia din Oradea colectează fonduri pentru înălțarea unei mănăstiri la Izbuc.

43. Spre „târgul de fete“ de pe muntele Găina.

Din neștiute vremi, în fiecare vară, într'o Duminică din preajma sărbătorii Sânt-Petru, se întâlnește „moșii“ cu „crișenii“ pe muntele Găina, înveselindu-se cu mâncare și beutură, în joc și cântece. Multe cunoștințe încheiate între tineri la „târgul de fete“ se sfârșesc prin căsătorie.

Din Hălmașiu până în Găina sunt 20 km. și lumea pleacă de Sâmbăta, năzuind să ajungă înainte de a se însera cât mai aproape de pisc. Noaptea de Sâmbăta spre Duminică se petrece în munte, prin locuri mai adăpostite de vânturi, pe lângă focuri și în apropiere de izvoare.

Cum, în munte nu sunt drumuri de care, excursioniștii își pun bagajele mai grele pe cai, formându-se în caravane.

44. Toaletă.

Duminică dimineața, înainte de a intra în târg, mama își împodobește fata cu hainele de sărbătoare, pe care le-au adus în desagi. Depe toate povârnișurile muntelui sute de oameni în pălcuri ureă spre Găina.

45. Moaște cu tulnice.

Suntem la 1486 metri înălțime, și după o noapte răcoasă petrecută sub cerul liber, răsăritul soarelui este așteptat cu multă nerăbdare. Femeile moaște îl salută cele din tâiu, scoțând sunete prelungi din tulnice de brad.

46. Vederea generală a târgului.

4000—5000 moși și crișeni, adunați din vreo 60 comune, își petrec o zi întreagă pe iarba verde, sub șatre improvizate din frunziș, ori foi de pânză. În târgul de la Găina se revăd din an în an cunoștinții, rudeniile și cuscii, cari prin situația de izolare a munților sunt lipsiți de această plăcere în tot lungul anului. Vuese muntele de chiote și veselie.

47. Vedere din târg.

48. Târgul, după o ștampă veche.

49. Un grup de excursioniști în fața aparatului.

Târgul de fete și decorul superb al Munților Apuseni atrag sute de excursioniști din țara întreagă. Nu arareori întâlnești pe Găina și vizitatori din străinătate.

50. Vedere de pe Găina spre valea Crișului Alb.

(Va urma)

Traian Mager

Într'un sat grăniceresc din Nordul Ardealului: ȘIEUȚ (jud. Năsăud)

Din Năsăudul cu trecut cultural atât de bogat, fostul sediu al Regimentului al II-lea de graniță No. 17, înființat în 1763, cu aspect atât de românesc, trecând prin câteva sate săsești, ajungi la orașelul săsesc Bistrița, important și prin cele aproape 500 de scrisori românești cu cirilice din arhiva lui, care lămuresc relațiile Moldovei cu Nordul Ardealului, începând cu sec. al XVI-lea (cea mai veche scrisoare e din 1562, v. Al. Rosetti, *Lettres roumaines... des archives de Bistritz*, Buc. 1926).

În acest orașel, străinul rămâne plăcut surprins, într-o zi de târg, de portul românesc, bine păstrat, din Valea Someșului, de pe Bârgauă și de cel de „După-târg”. Poți să distingi țărani după port și chiar le poți fixa satul de origină. Năsăudeanul îți impune prin pălăria-i încununată de o panglică pe care sunt cusute motive din mărgel (giordan) și sumanu-i cu guler lat ce-i acopere în parte umerele, încălțat cu opinci, legate cu curele, iar obiala strânsă de fluier, până aproape de genunchi, cu afe de lână, amestecată cu păr de cal. Cel mai delă munte, de la izvoarele Someșului-mare, îți atrage atenția prin sumanu-i negru, cu guler îngust, brodat de jur împrejur, cu ață neagră împletită (răsad), aranjată în figuri, Bârgăoanii îi recunoști și după port dar mai ales după viociune în vorbă și sprinteneală în mers. Cei de „După-târg”, (așa se numesc țărani din satele din partea nord și sud-estică a „orașului”, a Bistriței) îți impun prin pletele ce le atârnă pe umeri (azi numai bătrânii le mai poartă), prin pălăria înconjurată la calotă (căpătână) cu un lanț subțirel de aramă și prin bastonul mare, nedespărțit de tovarăș de drum.

Ca să ai o priveliște mai atrăgătoare ieși drumul peste „Măgura”, — un deal destul de înalt — ca să ajungi „După-târg”, în Valea Șieuului. Ajuns pe „Măgură” oboseala drumului greu ți-e recompensată prin panorama minunată: în valea din stânga sunt sămănate, la poalele dealurilor, sate românești, ce le recunoști după bisericile vâruite în alb al căror turn spintecă văzdu-

hul, iar în fund, la orizont, pierzându-se în zarea plumburie, cununa Carpaților, cu minunatele-i păduri și întinsele-i pășuni, unde-ș vărează avutul (oile, vacile, boii, caii) satele grănicerești.

Șieuțul situat în Valea Șieuului, între satele Șieu-mare (cu o populație mixtă: Români, Unguri și Sași) și Monor (comună mare românească, care a avut o școală trivială [elementară], după 1766), sat mare românesc, cu aproape o mie de locuitori.

Locuitorii din Șieuți se numesc și „târgoveni”, — numire dată tuturor celor de După-târg — iar în batjocură (de cei din Monor), și „Săcui”. Tradiția formării satului prezintă mult interes. Bătrânii spun că satul, înainte vreme, a fost săsesc, Sașii au avut plantată vie (și astăzi se numește un deal din hotarul satului: Dealul viilor). Fiul unui păstor român a intrat în via unui sas, care, drept pedeapsă, l-a tras în țapă. Păstorul, amărit de pierderea feciorului său, s'a dus în Moldova („Moldova”), de unde s'a reîntors, cu alți Români, la locul unde-și pășteau Sașii vitele (la ciurdă), pe „Trăuș” și le-au luat pe toate. Sașii i-au urmărit, spre nefericirea lor, căci în „Marginea Ciungetului” Românii au tăiat pădurea, înființându-o numai, iar când au ajuns Sașii în mijlocul ei „au oborât-o”, omorându-i pe toți: satului i-au dat foc, iar mai târziu s'au așezat românii.

Șieuțul s'a alăturat în 1764 la cele 44 de comune, care au alcătuit al II-lea regiment de graniță. Ca a urmă a trecutului său militar, poate fi considerată numirea topică, din hotarul satului: „Dealul acăștăilor”, (al spânzurătorilor), despre care țărani au și astăzi vagi reminiscențe.

Vara, Șieuțenii își vărează oile pe munții: Poiana Tomii, Stărniori, Pietrosul și Căliman, care sunt în granița Vechiului Regat. Mișcătoare sunt amintirile localnicilor din vremea războiului cu România (1916). Când aduceau brânza dela munte, îmbrăcau în haine ciobănești pe ofițerii români, îi aduceau în sat — unde erau trupe germane — să facă serviciul de recunoaștere și

spionaj, îi găzduiau prin fân, în podul grajdului, apoi, împlinindu-și misiunea, îi conduceau, călare, printre liniile frontului, până la stănele lor, urându-le, cu caldă inimă frățască, biruința salvatoare și mult așteptată. „Badea” Olimpie Dumbrăvan, acuzat de complicitate și spionaj, a suferit, cu sănătate închisorile ungurești, mângăiat că a putut să scape pe căpitanul român ce-l aduse în recunoaștere la Șieuț. De sigur că în trecutul îndepărtat pe plaiurile indosite ale Călimanului și Pietrosului se făceau intense comunicații între Ardeleni și Moldoveni, împrejurare care lămurește strânsele raporturi lingvistice ce există de o parte și de alta a Carpaților.

În construcția caselor, în gospodăria lor la Șieuț se observă o sănătoasă influență săsească. Casele la stradă, în cea mai mare parte alinate cu ea, cu camere spațioase și curate, dând impresia unei vieți mai comode, mai igienice sub toate raporturile, cum nu este în multe sate din Valea Someșului (v. fotogr.: Casă țărănească).

La nivelul cultural ridicat (analfabeți sunt foarte puțini; mulți țărani sunt abonați la foi populare) a contribuit, de sigur și în mare măsură, vechea școală din Monor (la 4 klm.) și regimul militar, la care au fost supuse comunele grănicerești din Nordul Ardealului.

Aspect de buni și harnici gospodari le dă și portul lor, mai conservativ la bărbați și mai influențat de oraș (și de cel săsesc) la femei. Nevestele au obiceiul să poarte la gât o frumoasă salbă de bani de argint (la o nevastă am văzut una de peste 50 de bucăți) — ziși „taleri”, care se moștenește în familie. Din această pricină, la gît e o mică colecție numismatică: taleri de pe timpul Mariei Tereza, Iosif al doilea, Francisc I, etc. și câteva piese de lei românești. De fiecare monedă se leagă o amintire plăcută din anii tinereții, ce ți-o spune cu scântelire în priviri și cu accent duios în vorbă. Numărul „talerilor” fiind în raport cu bogăția unei fete, găsești cheia acestui obicei frumos și impresionant (v. fotogr.)

Când te gândești că multe sate și-au pierdut portul românesc sau l-au împestețat mult cu cel orașesc, ești cuprins de fiori de bucurie, regăsându-l la poalele munților în toată condoarea lui.

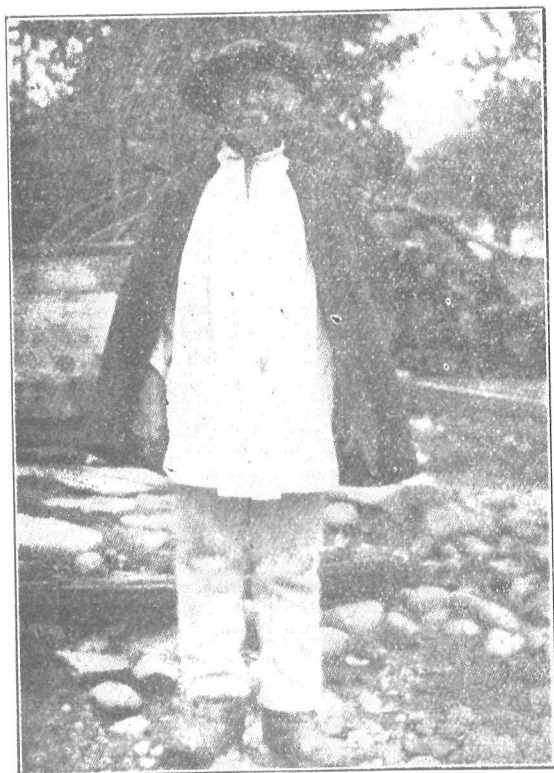
(Aug. 1930.)

Șieut (j. Năsăud). Bătrân cu cojoc.

(Aug. 1930.)

Șieut (j. Năsăud). Casă țărănească.

(Aug. 1930.)

Șieut (j. Năsăud). Țăran în zi de lucru.

(Aug. 1930.)

Șieut (j. Năsăud). Fetiță în port de sărbătoare.

Serbările jubilarale ale Universității din Cluj

Capitala Ardealului a îmbrăcat în zilele de 20 și 21 Oct. cea mai strălucită haină de sărbătoare, de când a intrat subț stăpânire și spirit românesc. Puține sărbători naționale au avut darul să umple piepturile de bucurie și de puternice nădejdi în biruința geniului cel bun al nației, ca sărbătoarea aceasta a împlinirii unui deceniu de existență românească a Universității Daciei Superioare. Toate glasurile autorizate ale națiunii au recunoscut, că deastădată avem dreptul să ne bucurăm fără șovăire pentru că sărbătorim o biruință a nației românești în domeniul unde biruințele sunt mai grele de câștigat, dar deaceia și mai glorioase, — în domeniul culturii.

Unirea Ardealului cu celelalte părți ale românismului a fost recunoscută, înainte de toate în baza superiorității numerice a Românilor, în această provincie. Argumentele istorice au tras puțin în cumpănă. Mai multă greutate decât ele au avut cele de ordin cultural. S'a recunoscut nației românești calitățile civilizatorice; dovedirea prin creații originale a acestor calități trebuia să urmeze fără întârziere. Cel ce au făcut unirea, cei cari au avut conștiința adâncă a însemnătății acestui act epocal în istoria noastră, s'au legat în fața lumii că națiunea românească va răspunde în mod demn prin creații originale în domeniul civilizației, încrederea pe care i-a arătat-o, recunoscând actul dela 1918. Opera săvârșită la Cluj în acești zece ani e prima rată din această grea poliță. Ea este, deci, o nouă și neștearsă pecete pe actul dela Alba-Iulia.

Iată una din semnificațiile serbărilor dela Cluj.

O alta este de ordin pur național, tot atât de importantă însă. La Cluj s'a săvârșit în acești zece ani o operă de solidaritate națională, în domeniul superior al spiritului, cu care nu s'ar putea mândri nici una din instituțiile Ardealului. Spiritul binecuvântat care a domnit în Universitatea „Regele Ferdinand I,” dela întemeiere încoace, înțelegerea dintre profesorii ei distinși, alungați aici din toate colțurile românismului, au dat operei de cultură din noua instituție respirația aceea general românească, atât de necesară pentru reîntegrarea acestei provincii în matca românismului.

Trebuie să fim foarte recunoscători organizatorilor serbărilor universitare din

capitala Ardealului, guvernului, floarei intelectualității românești, presei și mai ales M. Sale Regelui că au dat evenimentului strălucirea și răsunetul pe care l-a avut. Simțeam lipsa acestei manifestări. Trebuia să răspundem ocărilor de peste hotare și scepticismului din țară prin această demonstrație de mărețe fapte culturale.

Ziua I: Serbarea jubilară.

O zi de toamnă românească cu zări adânci, luminate de un soare bun și blând... De dimineața, atmosfera, dealtfel liniștită, a Clujului se resimte de sărbătoarea măreță care se va desfășura. Agitație, voioșie, steaguri, covoare pretutindeni. Clujul își face o mândrie din a da zilei acesteia strălucirea cuvenită. Regele Țării, Regina Maria, Prințul Nicolae vor da nimb de strălucire sărbătorii... Capitala Ardealului e mândră că cea dintâiu manifestare răsunătoare a Regelui iubit se va întâmpla în instituțiile ei. Regele a mai fost la Cluj; atunci a fost întâmpinat de valuri de entuziasm și simpatie. Acum însă trebuie să i-se deie îndoit decât i-s'a dat atunci. Pentru că vine în numele celui mai de preț ideal al nației înregite: în numele culturii; pentru că ia sub auspiciile Sale o sărbătoare a românismului; pentru că sărbătoarea e onorată de câteva ilustre personalități streine.

Dela Universitate până la gară, întreg parcursul pe care va trece Familia Regală și oaspeții, e înțesat cu lume în haine de sărbătoare, intelectuali și țărani din toate părțile Ardealului, români și numeroși minoritari. Impozantul cortegiu regal e însoțit de urale însuflețite și nesfârșite. Cele mai entuziaste răsună din piepturile tinerești ale studenților, masați în fața Universității și pe scările cari duc la Aulă, unde se va ține sedința festivă. Regele s'a putut convinge cu prisosință de vâlvătaia de dragoste pentru El care palpită în inima Ardealului.

Neîncăpătoarea sală festivă a Universității e plină de floarea intelectualității românești. Sunt rari momentele ca aceasta, când reprezentanții tuturor puterilor creatoare ale națiunii se întâlnesc.

Și totuși, ochiul atent observă câteva lipsuri, cari ar fi îndoit strălucirea sărbătorii. Unde e Vasile Pârvan al cărui glas inspirat a botezat această instituție? Unde e Vasile Bogrea al cărui verb scăpăra fulgere, a cărui știință cople-

șea? Unde sunt Valeriu Braniste, Ion Paul, Iosif Popovici și atâția alții cari au pus temelile instituției și-au contribuit prin munca lor la bucuria de astăzi? Vălul mormântului s'a așezat prea de timpuriu peste trupul lor. Dacă trupurile nu sunt de față, spiritele lor se simt însă fălăind pe aproape...

Regele, Regina Maria și Prințul Nicolae, în mare ținută urcă pe tronurile, de pe pedestalul îmbrăcat în postav verde. Aplauzele de abia conțenesc... După oprirea lor se ridică un bătrân venerabil, de mândră statură bărbătească, cu ochii scăpărători de luminile unui spirit neadormit, cu aromă arhaică în graiul lui moldovenesc. E rectorul d. Emil Racoviță, organizatorul și președintele serbărilor. Salută pe cei prezenți dela Cel mai Înalt, până la cei mai mici, găsind tuturor cuvinte potrivite demnității ce ocupă. A fost un mare noroc și o mare cinste pentru aceste serbări, că au fost prezidate de acest ilustru savant, de acest universitar desăvârșit și patriot luminat.

Apoi: „M. Sa Regele dorește să vorbească adunării”.... Il aud vorbind pentru a doua oră. Acum augustul lui glas e mai răspicat, mai bărbătesc, mai energic. Palpită în el o înaltă conștiință a imensei răspunderi ce-I apasă umerii. Dar și o puternică încredere în biruința finală. Se simte scăpărând o voință de oțel; vorbește Regele pe care L-am dorit cu arzătoare pasiune și de care avea nevoie Țara, pentru a desăvârși opera înaintașilor. Un Rege al energiei creatoare, un Rege al faptelor. Dovada cea mai convingătoare a acestei nobile însușiri e promisiunea cu care a încheiat discursul: întemeierea la Cluj a Institutului de cercetări științifice Regele Carol al II.

După Rege ia cuvântul Primul Ministru, d. G. Mironescu, arătând spiritul de pace și civilizație în care s'a înstăpânit și în care lucrează prin această instituție nația românească.

Dl. Onisifor Ghibu, vorbește ca fost secretar general al Resortului de culte și instrucție publică al Consiliului Dirigent, arătând greutatea și meritele începutului. Foarte bine a procedat dsa însirând numele acelora cari au preluat și au organizat într'un spirit atât de înalt Universitatea Daciei Superioare.

Marele savant Emanuil de Martonne, ilustrul profesor dela Sorbona, aduce salutul Almei Mater din orașul-lumină.

Venerabilul președinte al Academiei Române, d. Ion Bianu aduce salutul celei mai înalte instituții românești de cultură. Dl. Deleanu vorbește în numele

Universității din București. Salutul celor 3000 de absolvenți ai Universității, elita cea nouă Ardealului, îi aduce dl. Ion Breazu, asistent universitar. În numele studenției vorbește dl. Anderco, președintele centrului „Petrul Maior”.

Se trece apoi la partea a doua a ședinței solemne: proclamarea doctorilor honoris causa. Gestul acesta organizatorii serbării l-au înțeles ca o nobilă recompensă pentru marii prieteni ai cauzei românești. De aceea în acordarea distincțiunii nu s'a avut în vedere numai activitatea științifică a celor invitați, ci și cea de filoromâni. Pentru a se păstra gestul și distincțiunea deosebită n'a fost prea lărgit. Dintre Români nu s'a acordat, tocmai din aceste motive, decât M. Sale Regina Maria. Astfel, augusta soție a marelui citor al Universității Daciei Superioare este cel dintâiu doctor honoris causa al înaltei instituții românești. Dl. prof. Sextil Pușcariu, în raportul în care prezintă pe M. Sa Regina a arătat că această distincțiune nu este meritată numai pentru înalta demnitate ce ocupă M. Sa, ci pentru o operă literară de rară valoare artistică. Raportul acesta — care a fost fără îndoială una din cele mai frumoase cuvântări ale ședinței — se poate citi în altă parte a revistei noastre. Pentru a-i gusta însă întreg farmecul trebuia să-l fi auzit rostit de ilustrul profesor, cu căldura și dicțiunea pe care numai el o are....

Dl. G. Bogdan-Duică prezintă, într'un luminos și interesant raport pe Abatele Zavoral, marele prieten ceh. Dragostea de care se bucură acest blând și ilustrul abate în sufletul Românilor s'a putut vedea din aplauzele neconținute cari au însoțit înmânarea diplomei.

Dl. prof. G. Giuglea, prezintă pe dl. Matteo Bartoli, renumitul filolog romanist, profesor la Universitatea din Torino. Alătura de opera lui științifică, s'a amintit, pe bună dreptate, de sentimentele lui de prietenie pentru nația noastră, dovedite de atâtea ori prin fapte. Dl. G. Meruțiu prezintă pe dl. De Martonne geograful de celebritate mondială, bunul cunosător al Țării noastre, profesorul dela Sorbona. Au mai fost proclamați fără să li-se cetească raportul — fiind timpul înaintat și nefiind prezenți — dd. Wikham Steed, directorul ziarului Times, Scotus Viator, contele de Saint-Aulaire și Roger decan al Facultății de medicină din Paris.

Înainte de sfârșitul ședinței M. Sa Regele a acordat câteva decorații. În privința acestor decorații e regretabil, din partea acelor cari au făcut recomandările, că au dat uitării două persoane, cari și-au câștigat merite neperitoare pentru Universitatea din Cluj: d. N. Drăgan, unul din organizatorii Universității, cari au muncit mai mult și d. George Sion, generosul donator al Bibliotecii Universității.

Universitatea a dat apoi un copios banchet. Remarcăm la acest punct toastul savuros, imnul închinat științei și adevărului de unul dintre cei mai devotați slujitori ai lui, d. E. Racoviță; apoi răspunsul M. Sale Regelui, cu cuvintele de căldă dragoste pentru Augustă Sa Mamă.

În cursul dupămesei Societatea Sportivă a Studenților Universitari a organizat o frumoasă demonstrație sportivă, la care au avut un rol precumpănitor

„Șoimii Carpaților” M. Sa Regele a onorat cu prezența, demonstrația.

Seara s'a dat o reprezentație de gală la Operă cu *Năpasta* de Sabin Drăgoi, având pe dna Aca de Barbu, George Folescu și Rabega în rolurile principale. Sala teatrului a fost splendid decorată. Lojele familiei regale fac cinste gustului dlui Const. Pavel. Au participat M. M. Lor Regele și Regina, A. Sa R. Prințul Nicolae și o mare parte din ilustrii oaspeți români și streini.

Ziua a II-a: Deschiderea solemnă a anului școlar

Ideea de a se da un caracter deosebit de solemn deschiderii cursurilor universitare, a fost, după cât știm, a M. Sale Regelui. Măreață și adânc simbolică idee! Regele Țării dă astfel, prin înalta Sa prezență cel mai puternic stimul care se poate da, muncii universitare, muncii din care se plămădește cultura națională. Clujul a avut norocul să înceapă această nobilă inițiativă regală.

Cât de profund a înțeles M. Sa Regele această simbolică inaugurare de cursuri s'a putut constata din luminoasa și însuflețita cuvântare pe care o rostit-o. Cuvântarea aceasta eu aș dori să fie afișată în toate Universitățile și instituțiile noastre universitare. Studenții — cărora ea se adresează în primul rând — să o știe pe din afară, ca pe o rugăciune. Ea e cea mai caldă, mai înaltă și mai convingătoare chemare la munca creatoare.

Tot o chemare luminoasă la munca onestă a fost cuvântarea dlui prof. Costăchescu, ministrul instrucțiunii. Remarcăm în deosebi apelul dsale la pacea universitară.

Dl. Emil Racoviță face apoi o privire asupra activității Universității în cei zece ani, cu deosebire în anul cel din urmă. Cuvintele atât de îngrijorătoare cu care dsa a încheiat cuvântarea sunt o crudă, dar adânc reală icoană, a situației actuale a învățământului universitar, amenințat să devină o pepinieră de proletari intelectuali.

Noul Rector d. dr. Iuliu Hațieganu își ocupă apoi postul, vorbind despre educația integrală și igiena universitară. Cei citorii revistei noastre au avut prilejul să citească câteva din ideile acestei cuvântări, de acută actualitate, în articolul din fruntea numărului nostru trecut.

Pentruca solemnitatea să aibă un caracter mai pozitiv universitar s'a hotărât ca unul din profesori să țină o lecție de deschidere. Cel căruia i-a revenit această onoare a fost dl. prof. Sextil Pușcariu, întâiul Rector al Universității și marele nostru filolog. Lecția dsale luminoasă și sugestivă. a avut de subiect: „Linguistica modernă și evoluția ei”. Spațiul nu ne permite nici măcar să o rezumăm. Regretăm. Credem însă că va fi dată încurând la lumină în paginile vreunei periodice de ale noastre.

Ședința s'a încheiat cu un act care a crescut și el nobleța serbării. E dania de 100.000 lei pentru Institutul de Istorie Națională a Sanctității Sale Patriarhului Miron.

În cursul dupămesei M. Sa Regele și suita a inaugurat expoziția de tablouri Cioflec, apoi expoziția jubiliară a Universității, (Despre aceste două expoziții vom vorbi mai pe larg într'unul din numerele

viitoare). A vizitat apoi Muzeul Etnografic, frumos aranjat pentru acest prilej solemn, de directorul său d. R. Vuia.

„Prietenii Universității”

Un moment deosebit de înălțător a fost ședința de după masă a absolvenților, la care s'a constituit asociația „Prietenii Universității din Cluj”. Regele a onorat cu prezența această ședință.

Sala era încărcată de tinerețe. Fremătau în ea reprezentanții elitei românești a Ardealului desrobii. Așteptau pe Regele Țării, Regele Lor, sub oblăduirea Căruia vor duce România la mărire. A fost momentul când Regele s'a contopit desăvârșit cu sufletul noii generații, cu sufletul generației Lui. Cuvântul de închinare al tinerei a fost rostit, cald și plin de convingere, de drul V. Bologa, docent univ. A răspuns energic, inspirat, ca un adevărat Șef, Regele. Entuziasmul pe care l-a trezit cuvintele Lui nu se poate descrie aici. Cei cari am fost acolo nu-l vom uita însă niciodată. Nu vom uita mai ales momentul când Regele ne-a cerut să jurăm că-l vom urma, pe drumul Lui de „Voevod al Culturii”, de Voevod al muncii și al desăvârșirii naționale.

Nu pot încheia aceste rânduri fugare decât cu imagina înălțătoare a acelei păduri de mâini ridicate spontan, pentru jurământ de-a urma pe Regele Țării pe drumul adevărului, dreptății și al muncii încordate pentru slava României.

Titus Bunea

INSEMNĂRI MUZICALE

O sărbătoare uitată: Zece ani dela întemeierea Operei și a Conservatorului din Cluj. — Reprezentația de gală cu „Năpasta”.

Cu prilejul serbărilor Universității, Opera Română din Cluj încă a avut partea sa de contribuție: în seara de 20 Octombrie s'a reprezentat „Năpasta”, admirabila lucrare a d. Sabin Drăgoi. Cu toate că pusă pe planul al doilea, numai ca un auxiliar în programul serbărilor, totuși credem că acest spectacol eminamente românesc a lăsat o impresie profundă în sânul auditorului, — cel mai select auditoriu care l'a avut până în ziua de astăzi opera din Cluj. Am zice chiar mai mult ar fi fost echitabil ca Opera română din Cluj, să-și serbeze și ea alături de Universitate decenul de la înființare, tot cu aceiași îndreptare și etalând cu același aplomb rezultatele muncii titanice ce s'a săvârșit pe acest teren mai virgin încă de cât în domeniul cărții.

Scoli românești a mai avut Ardealul și înainte de unire, dar unde s'a mai pomenit înainte de 1918 o instituție muzicală românească oricât de modestă. Opera română din Cluj a fost pentru marea masă a românilor ardeleni, — a căror cunoștință și experiențe muzicale în general se reduceau la muzica de lăutari și la doinele aproape uitate din satul natal, — o înfăptuire din hasme, o reve-

F A P T E

I D E I

OBSERVAȚII

Augustul protector al științei

românești, regele Carol al II-lea a participat cu fast desăvârșit și cu suită strălucitoare la serbările comemorative ale universității clujene, nu numai pentru a le asista și a contribui la succesul lor exterior, ci și pentru a-și spune cuvântul a îndruma, a da directive. Regele s'a arătat perfect informat asupra nevoilor universitare, deplin orientat în istoria sbuciumată a vremurilor trecute și apologet al victoriilor românești. Cât optimism viguros, ce afirmație categorică de mărire viitoare, ce siguranță în soarta neamului. Iată câteva reflecții de înțelepciune regală din discursul său: „Învățătura nu este un scop ci un mijloc în ajutorul căruia vă pregătiți viața de mâine. Cu toate că zilele de azi sunt grele și lupta pentru viață devine tot mai crâncenă trebuie cu orice preț să duceți voi în viața postuniversitară elanul către ideal cu care s'a fâlit studențimea de pretutindeni și din toate vremurile. Universitatea nu este decât vremea pregătirii; lupta pentru mai bine începe în ziua când profesorii voștri v'au redat societății. Regele vostru privește cu încredere generația care mâine este chemată să dea sprijin îndeplinirii greutăților prin care poate trece oricând viața unui stat. Fiți deci demni de încredere-

rea ce pun în voi. Și vouă dlor profesori vă incumbă greaua sarcină de a fi călăuzitorii și făuritorii suferinței. Pe lângă învățătura propriu zisă aveți și marea datorie de a plămădi acea ce Scumpul meu Unchiu Regele Carol I., cerea înainte de toate: caracter”. Peste tot hotărârea tânărului rege de a fi ce făc-
 ță la lecțiile de deschidere a cursurilor universitare, a făcut o deosebită impresie și e considerată ca suprema încurajare a eforturilor în domeniul științei, în care se vor da mâine marile bătălii de emulație între popoarele lumii. Regele a apărut ca o personalitate foarte bine pregătită, cultă, gata să-și exprime concis și în formă literară ireproșabilă convingerile. Deține o fluiditate oratorică ce a stors admirație. La Cluj a vorbit de vreo șase ori. Doar în două rânduri și-a citit, protocolar, discursurile. Improvizările libere au stârnit entuziasm general... E o mângâiere duioasă pentru noi, că am întrezărit rarile sale însușiri și am luat călduros apărarea exilatului de ieri; numeroase pagini ale „Societății de mâine” din anii trecuți ni sunt dovezile prevederii îndreptățite. Intellectualitatea țării deține azi certitudinea, că statul român întregit și-a găsit îndrumătorul dibaciu care să-l ducă spre izbânzile visate.

Horia Trandafir

lație divină, o vraje din 1001 de nopți. În Ardealul dinainte de unire doar vreo câteva orașe mai răsărite ca Brașovul, Sibiu și Lugojul aveau reuniuni corale, și cunoaștem oameni culti, cari nu vâzuseeră niciodată operă până la 1919. Ce-a fost pentru aceste suflete mirajul operei din Cluj, e greu de spus. O lume cu totul nouă se deschide îndemnând spre orizonturi nebanuite. Iar pentru tinerele generații, pentru masele de studenți, opera din Cluj a înfăptuit din punct de vedere cultural un lucru de o importanță capitală.

Dacă Universitatea le-a dăruit hrană pentru minte, opera română le-a dăruit hrană sufletească, le-a demonstrat frumosul, fără de care viața ar fi în color și fadă. Iar „Năpasta” d. Sabin Drăgoi, creație românească, reprezentată de artiști, români, la 10 ani abia după înființarea Operei (instituitul care aparține celui mai rafinat gust al culturii actuale, și căreia la noi nu i-a precedat o pregătire specială) e un triumf al activității muzicale din capitala Ardealului care nu se poate clama destul de zgomotos și patetic. Și ar fi drept și necesar ca atât Opera română, cât și Conservatorul de muzică și Arta dra-

matică din Cluj să-și sârbeze jubileul, pentru că să se știe că noua viață culturală care s'a revărsat asupra Ardealului românesc n'a neglijat nici artele, și că și pe acest teren s'a lucrat cu pasiune și cu rezultate cari merită toată admirația.

*

Rolul lui Ion în „Năpasta” a fost interpretat, — cu prilejul spectacolului de gală, — de d. Gheorghe Folescu dela Opera din București, iar două zile mai târziu a cântat în „Răpirea din Serai” de Mozart. Nu găsim destule cuvinte de admirație pentru acest mare artist. Iată tipul artistului consumat, occidental în toată accepțiunea cuvântului. Voce, dicțiune, joc de scenă, ținută, totul formează o unică armonie pusă în slujba personajului ce întrușipează, cu o măiestrie suverană. Suntem fericiți că l'am putut asculta, și am dori să-l auzim cât mai des, nu numai pentru plăcerea noastră, a spectatorilor, ci mai ales ca să servească de model tinerilor noștri cântăreți. Cât de mult ar putea ei profita de la acest mare virtuoz al cântului care demonstrează până la perfecție, uriașă și zilnică trudă ce trebuie

O mare autoritate

a prezidat serbările jubilar ale Universității Daciei superioare: d. Emil Racoviță. Nu numai o glorie a științei românești, ci și o inteligență cuprinzătoare dublată de un suflet plin de armonie și de bun simț. E un maestru al trazei celei mai curate și mai potrivite românești, un stilist clasic, un distribuitor de atenții în zeci și sute de părți. Și e o minune, că un cap atât de cărunț cultivă progresatele idei ale timpului; dealtfel nimic mai logic decât ca o individualitate deprinsă în cercetări de dragul cercetărilor, să n'aibe decât un idol: adevărul. Volumele sale asupra biospeologiei și evoluției, tipărite de către „Astra” în Cluj, ne învață să cunoaștem pasiunea savantului de a învinge orice dificultăți numai să descopere vreo nouă creatură biologică microscopică în grotele cu boltituri de catedrale... D. Racoviță a părăsit strălucitele sale situații științifice din Franța luminată și n'a pregetat să se stabilizească aici numai să consolideze „casa învățaturii” cum botiza dsa, cu arta simplității pe care o posedă numai literații iluștri, universitatea. Cât de viu este criticismul său tăios o dovedește avertismentul apăsător și atât de drept din următoarele cuvinte: „Se pregătesc vremi grele pentru știința

să depui pentru a ajunge la asemenea măiestrie.

În „Răpirea din Serai” această fermecătoare broderie de lirism fin și comic grotesc, s'a relevat cu o creație excepțional de bună, cu prea frumoasă voce. I-am dori numai (un desiderat atât de des repetat) o dicțiune mai clară. N'am înțeles nici un singur cuvânt de la d-sa, — afară de cele vorbite corect românește, — și credem că din moment ce e în joc o acțiune vorbită, trebuie să putem lua parte la ceea ce se petrece; altfel am propune cântăreților să cânte numai pe silaba „la” complectată cu mimica.

Săptămâna trecută am avut prilejul să ascultăm un nou oaspe al Operei: d. Spiridon Dumitrescu dela Opera din București, care s'a prezentat în „Aida”, „Carmen” și „Cavaleria Rusticană”. Voce frumoasă, joc degajat, — dar ne mirăm încă odată de ingratitudea unui public, — care elogiază până la exagerare un oaspe egal cu ai noștri, — criticând cu suficiența necunosătorului valorile cari le avem. D. Spiridon Dumitrescu nu întrece cu nimic prestațiunile dlui Arbore. Ana Volleanu-Nicoară

desinteresată! Tineretul se îndreaptă în număr sporit către Universitate și către celelalte instituții de învățământ superior, dar numai în vederea dobândirii unei profesii lucrative; rari, mult prea rari sunt aceia ce din setea de a cunoaște se pregătesc prin învățatură la anevoiosul apostolat al cercetării. Ori tocmai această descoperire a adevărului fără altă preocupare, din care rezultă apoi aplicările utilitare, este sarcina cea mai înaltă și cea mai de căpetenie a Universității". D. Racoviță n'a împărțit deci numai amabilități din scaunul de rector, ci a îndreptat dojeni aspre cari să slujească de știință și conformare generației actuale. Ce icoană mai veridică poate întocmi cineva decât d. Racoviță despre problema universitară dela noi, când afirmă în darea de seamă a anului trecut: „S'a ivit însă și o criză specific universitară, și ea generală, dar mai îngrijorătoare la noi, căci mari greșeli trecute au agravat-o. Cu toate prevenirile unor universitari bătrâni, nu s'a început reforma și înzestrarea școlii românești cu Universitatea. S'a mănat tinerețea dela sate spre învățământul superior și acum gloatele ei au năvălit într-o universitate nepregătită s'o primească și s'o instruiască. Fără local, personal și material corespunzător, universitatea românească nu poate să educe și să instruiască 35.000 de studenți, cu studii liceale, care sunt foarte slabe tot din aceeași cauză; și anume să-i instruiască astfel ca rezultatul să fie formarea unei clase de intelectuali folositori obștei și soartei lor proprii. S'a răpit satelor elementele cele mai inteligente și progresiste pentru a le supune trupul mizeriei fiziologice orășenești, mintea unei nedesăvârșite instruirii și sufletul îndemnurilor unei vieți de suferinți. Iar înmulțirea diplomelor nu cumpănește neajunsurile grave ce o concurență excesivă poate provoca în recrutarea și soarta profesiunilor liberale. Că ar fi o fericire ca toți bărbații și toate femeile să fie culți și titrați, o admite ori cine, și că începuturile unei asemenea ere de cultură generalizată a început în unele țări occidentale este fapt. Dar aceste stări nu se pot întemeia decât prin o lentă evoluție. Când lacul se scurge firesc prin gârlele sale, apa sa e dar ceresc, dar când, prin ieșăturile rupte, apa dă năvală devastatoare, darul ceresc devine nenorocire". Asemenea zugrăvire trebuie să dea de gândit tuturor. Ea emană dela o autoritate obișnuită să observe și să disece realitățile sociale. Marele savant Racoviță a fost președintele adunării universitare dela Cluj, achitându-se în mod admirabil de însărcinare, astfel că niciun elogiu nu e prea exagerat.

Un erou al școlii: Sandu Manoliu

Acum două săptămâni un prieten îmi aduce o carte: **Icoana unei școli dintr'un colț de țară românească** de Sandu Manoliu. Școala era școala normală de băieți din Năsăud, iar autorul e fostul ei director. Cartea era neobișnuit de voluminoasă — 616 pag. — pentru a fi numai un anuar, umplut cu câteva date statistice și o disertație de zece Mai a cutărui profesor. Am început să o răsfoiesc. Cuprinsul mă împrietenea tot mai mult. „Colțul de țară românească” al Năsăudului se desvelia înaintea ochi-

lor mei cu toate bogățiile lui umane și naturale, cu întreg trecutul lui de dărză rezistență națională și de nobile fapte culturale. Oamenii cari au purtat pe umerii lor, spre biruință, vechiul Ardeal românesc, îmi treceau pe dinainte, evocați cu atâtă înțelegere și căldură încât îmi inchipuiam, că cel care-i chiamă din negura trecutului trebuie să fie un vlăstar al regiunii, mândru de ai lui. Mă înșelasem. Cel care semna cele mai numeroase, mai documentate și mai calde articole, Sandu Manoliu, era un moldovean, venit în orașul grănițesc abia de vreo 6 ani. Ce taină se ascunde în pământul și oamenii Năsăudului de pot ferma pe cineva în așa măsură? Ce suflet s'a ascuns în acest moldovean de a putut îndrăgi așa de mult locul și oamenii? În șase ani și-a apucat urechea asupra tuturor tainelor pământului, a căutat să-și însușească după izvoarele cele mai autentice tot trecutul; dar mai ales a lucrat pentru școala lui, cât într-o viață întreagă.

De fapt acești șase ani au fost — vieță lui întreagă. Căci abia a apucat să-și vadă scoasă de sub tipar această palpitantă mărturie a muncii lui, plină de devotament și iubire și moartea i-a frânt viața cu o cruzime care ne cutremură. Căci Sandu Manoliu abia a împlinit vârsta de 35 ani, abia a trecut pragul bărbăției creatoare.

Eu nu l-am cunoscut pe Sandu Manoliu. N'am avut fericirea să mă împărtășesc din căldura lui sufletească, care, îmi inchipui, că cucerea dela cea dintâiu atingere. Dar cartea lui mi-l'a desvelit întreg, cu sufletul lui adânc patriotic, cu inteligența lui scăpărătoare, cu cunoștințele lui vaste și mai ales cu devotamentul lui fără pereche pentru școală. Dintre filele cărții s'a desprins înaintea mea un adevărat erou...

Fie-i țărâna ușoară și memoria binecuvântată!

O îndrumare nouă universitară

a fost schițată, în cuvântul său de înscăunare în fotoliul de rector și de deschidere a anului, de către popularul profesor d. dr. Iuliu Hațieganu. Publicul nostru a făcut cunoștința programului de igienă universitară al dsale din articolul apărut în fruntea numărului nostru trecut. Chestiunea prezintă importanță deosebită. Se încadrează în ritmul vremii. D. Hațieganu argumenta cât se poate de just: „Suntem în epoca intelectualizării, mecanizării și raționalizării, când educația exclusiv intelectuală vrea să cucerească lumea și uită că cobaiul de experiență, bietul om, este compus și din trup. Astfel vedem oameni fără inițiativă, fără sentimente sociale, egoiști, oameni jumătate, adevărate monstruoziități sociale. Educația fizică vine să completeze în mod armonice educația culturală. Ea răspândește obiceiuri igienice, ea dezvoltă rezistența fizicului, ea dă o imunitate naturală. Fiind în același timp și o igienă a sufletului prin augmentarea simțurilor, trezirea curajului, independenței, stăpânirii de sine, prezenței de spirit, voinței, disciplinei, simțului de dreptate, favorizează prin această moralizare a fizicului și psihicului, formarea „omului caracter”... Universității îi revin așadar o serie de îndatoriri, de funcțiuni colaterale, dela îndepănirea cărora atârână în mare măsură

progresul intelectual însuș. Se simte nevoia de a se reabilita idealul clasic al armoniilor dintre spirit și corp, pentru a da societății oameni întregi. Tărâmul de activitate, în acest sens, al universității este imens și extrem de felurit. D. profesor Iuliu Hațieganu, energic, inimos, idealist, a propagat și până acum în mod intensiv ideile dsale prinse sub denumirea de igienă universitară, iar ca rector va căuta să le dea toată amploarea. Dsa ca promotor al mișcării găsește aprobarea aproape unanimă a studențimii și a societății în direcția pe care a luat-o. Dorim astfel și din parte-ne să înregistreze realizări cât mai complete și mai utile. E vorba de o grandioasă operă extrauniversitară însă cu înrăuriri hotărâtoare pentru viața studențimii și progresul universitar însuș.

Lecția de deschidere.

a fost ținută, în prezența auguștilor oaspeți, de către d. Sextil Pușcariu care este una dintre figurile cele mai reprezentative ale culturii românești. Dsa a avut merite nepieritoare în îndeplinirea sarcinii de comisar al Consiliului Dirigent pentru organizarea universității românești dela Cluj, prezidând lucrările comisiei de recrutare a corpului profesoral și funcționând ca întâiul rector. Cu toată ariditatea materiei filologice atenția auditorului a fost ținută încordată asupra interesantelor expuneri. D. Sextil Pușcariu știe să captiveze prin stilul său catifelat, plin de farmec, savuros. E un maestru al limbii, căreia i-a drămuțit toate nuanțele și i-a surprins toate splendorile. A fost o lecție de instruire, de îmbogățire a cunoștințelor și de deliciu a formei literare în care a fost îmbrăcată. D. Sextil Pușcariu mai întrunește pelângă însușirile de savant cu renume consacrat de mult peste hotare, și rari calități de organizator. A fondat întâia instituție universitară model: „Muzeul limbii române” unde un mănunchiu însemnat de filologi și discipoli, în perfectă solidaritate științifică, lucrează de zor în câmpul dificil al filologiei. În vremea din urmă muzeul se preocupă de chestiunea unui atlas lingvistic al României, colecționând o întreagă arhivă de fișe prin descinderi personale la fața locului, cum s'au putut edifica cititorii noștri din articolul semnat în nrul din urmă al „Societății de mâine” de d. S. Poenaru. Lecția de deschidere face amintire despre rezultatele descinderilor pe teren, pe cari le consideră ca încoronate de succes. Nu e locul să ne ocupăm mai pe larg despre activitatea prodigioasă a distinsului profesor pentru marea glorie a literelor române, ci încercăm doar o notă marginală cu teme ce vor trebui odată dezvoltate până în amănunte.

Studenti și profesori

Oratorii festivităților universitare au vorbit în mod firesc despre datoria studențimii și a profesorimii. Când studenții erau îndemnați să aștepte cu rezolvirea chestiunilor sociale și de stat până vor termina studiile, profesorii aplaudau îndesat și cu înțeles, iar când erau chemați înșiși profesorii la conștiința rolului lor, se revanșau studenții: își rupeau palmile egal de semnificativ. Comentariile cele mai potri-

vite ale ecurilor de mai sus sunt ale acelor, cari osândesc politicianismul ori unde s'ar găsi: în tabăra studenților ori a profesorilor. În templul științei n'are ce căuta gălăgia, interesul meschin, căpătala arivistă, adversitatea politică. „Frământările multilor să se opriască la poarta universității” — a spus foarte nimerit d. ministru Costăchescu. Destul au sângerat așezămintele învățământului superior de pe urma certurilor dintre profesorii înregimentați în cluburi politice diverse și de pe urma absențelor interminabile dela catedră. Să se pună deci o stavilă răului. Exemplul profesorului se repercutează asupra studentului. Să fie deci pace politică în universitate și cât mai mult freamăt științific....

Catastrofa dela Alsdorf

O nouă nenorocire sguduie umanitatea: o cantitate de cincimii kg. ecrazit a explodat în mina dela Alsdorf uci-gând aproape 300 de oameni și asvârlind în aer un mare edificiu. În galerii subpământene și în birouri au fost surprinse sârmanele victime a căror moarte fulgerătoare a indoliat Germania și a pricinuit tristețe în toată lumea. Atât de mare a fost numărul cadavrelor, în-cât preotul și primăria din Alsdorf au destinat un teritor nou pentru îngropare, vechiul cimitir fiind neîncăpător. Ancheta însărcinată cu descoperirea cauzelor exploziei se pare, că n'a dat niciun rezultat. Toate ziarele din lume au re-latat în pagini întregi amănuntele groaz-nicei catastrofe, lăsând însă câmp liber tuturor bănuelilor în ce privește aprin-

derea ecrazitului. În edificiul dela su-prafață a luat foc și un vas cu 150 kg. bensină. A fost o simplă întâmplare, o cauză neprevăzută care a provocat aprin-derea depozitelor inflamabile, ori mâna unui descreerat a comis fapta criminală? Este interesant a se ști. În cazul din urmă am sta în fața unei psicoze în-fiorătoare. Lumea nouă stă azi pe un vulcan, iar vrăjmașii consolidării nu se dau îndărăt dela niciun mijloc. Se im-pun măsuri de precauțiune în ambele cazuri. Materiile inflamabile trebuiesc îndepărtate din preajma edificiilor. Im-potriva celor cari sabotează nouile așe-zări să se organizeze o rezistență pu-ternică a pacifiștilor și creatorilor de civilizație.

Descoperirea unui spionaj

sovietic în România a constituit senza-ția cea mai recentă și mai emoționantă a masselor de cititori. Poliția a dat de urmele echipelor de agenți sovietici în pendență de focarele comuniste din Vie-na și Berlin. Nu numai tehnicieni streini sunt implicați, ci dela înalți funcționari români din ministerele afacerilor strei-ne și armatei până la curierii corespon-denței secrete dela diferite departamente. Câtă rușine, ticăloșie, lipsă de conștiință și de demnitate omenească! Spionii se ocupau cu fotografiere de acte, dispuneau de un aparat complicat tehnic pentru a transmite Rusiei știri dela noi. În preajma manevrelor regale dela Sighi-șoara spionii intenționau să dețină in-formațiuni cât mai complete asupra ar-matei române; ei însă s'au prins în laț. Spionajul aruncă lumină asupra planuri-

lor subversive ale Rusiei sovietice, care nu se dă îndărăt dela nici un mijloc în acțiunea de slăbire și desorganizare a statelor europene. Să fie de învățătură și să vegheze o atenție neadormită în-spre Răsărit.

Redacția

A apărut
și se află de vânzare
la toate librăriile
ION CHINEZU:
ASPECTE
DIN
LITERATURA
MAGHIARĂ
ARDELENEASCĂ
(1918-1929).

*

CLUJ,
EDITURA REVISTEI
„SOCIETATEA DE MÂINE”
PREȚUL LEI 100.

Toată lumea vizitează marele magazin

GROMMEN ȘI HERBERT
CLUJ, CALEA REGELE FERDINAND No. 13,

care dispune de un bogat asortiment în

stofe pentru costume,
stofe pentru paltoane bărbătești,
căptușeli fine,
covoare,

cu prețuri de fabrică și de calitate solidă.

Adresa abonatului:

„SCHMOLLPASTA”
S. A. BRAȘOV

Fabrică de cremă de ghet
Premiată la 30 de expoziții

Institutul de Editură și Arte Grafice S. A. Cluj.